COLECCIÓN
XYZ

LOĜOỸAĜAC NAM CHEĜO'CHIGUÍ TAQ NỸOT'TA'A'

Ministerio de las Mujeres, Géneros y Diversidad
Argentina

COLECCIÓN XYZ

LOĜOỸAĜAC NAM CHEĜO'CHIGUÍ TAQ NỸOT'TA'A'

XYZ

Para la traducción a lenguas originarias de los materiales de la Editorial Mingeneros se respetaron los criterios acordados por lxs traductorxs y sus comunidades respecto del uso de determinadas palabras en idioma español para facilitar la comprensión del texto.

Ra qaiso'ogue' nam roq'she laqtac nache qaỹasaĝalec na Qom laqtaqá nache no'onataĝat ñe Editorial Minguenero nache qaỹ'uateque'á ram nache etec taq so nqataĝac ra qaỹo'ot cam ỹo'ot ca lerec ra qaỹso'ogué taq cam neta'gue' nataqaen qaỹ'uateque'á ram yo'oqchiguí la'aqtaqá ram qaicá camye nache qaỹalecnauó nam ro'oqshe nache ishet ra qaỹaỹatetec nam nerec.

Autoridades nacionales

Presidente de la Nación
Dr. Alberto Ángel Fernández

Vicepresidenta de la Nación
Dra. Cristina Fernández de Kirchner

Jefe de Gabinete de Ministrxs de la Nación
Lic. Santiago Andrés Cafiero

Ministra de las Mujeres, Géneros y Diversidad de la Nación
Ab. Elizabeth Gómez Alcorta

Secretaria Unidad Gabinete de Asesorxs
Lic. Lara González Carvajal

Directora General de Prensa y Comunicación
Mg. Andrea Mallimaci

Directora de Contenidos
Lic. Carolina Atencio

XYZ

Nam uetalec

Ra qaŷauo'ó ñe Ministerio de las mujeres, Géneros y dversidad de la Nación nache loĝonec nam nloquiaĝac enauac som chaqa'gué so movimiento femenistapí taq nam nŷot'ta'a', taq ra nacheyé política ra naguí del Gobierno Nacional ra ŷaŷamaĝa'ñé na neré lalamaĝat nam nŷot'ta'a'.

Nam nshiquiáĝá na nquieĝá taq na saishet ena'a' ra ishet ra qaitaĝaŷaĝan ra ndoté' cam onolec, taq ra ishet ra he'nam ra qaipactegué' enauac nam político enauac na sonaqta'a. Taq ra ca qartaĝaŷaĝac ra ená nquieĝá iasoĝoĝat na lo'oĝoŷaĝac seŷatena' ram na'aqteguec l'llá ra eta'a'pí, nache nam políticas taq na ra qa'ŷo'ot ra ntelaĝá taq ra qanpoĝoené ra qan'naequepegué'pí ra nachená na política taq ra qa'ŷo'ot ca paĝaguenaĝac taq ra qaŷachaĝan.

Ram qataĝanaĝac taŷa'gué ra qaŷalaĝatec na ne'eneguec na enec na alpí taq na LGBTI+, taq ra qaitauaneguec na laguec ra n'uenaĝanaĝá ra ishet ra qanaralaĝatre cam etec ra qaishetm taq ŷaqnec nam saishet ra e'ná' nam qaŷaŷamatipiguiñí qala' iasoĝoĝat nam chego'chiguiñepí.

Himmavec ra hinloquiaĝae nam qanquitaĝac cha'ye nam qarataĝac ishet ra eta'a qome nache uo'ó ca naigui l'loĝoc qaŷalecnaĝana'uá nam qancotatapíguí yo'oqchigui ndotapeguetpí na alpí taq nam LGBTI+.

Qalaĝayé sevoqtaequé na lma' ca ñichiguiñá, nache selaqaequé ca shenaqtapeguec senataĝanaqaeque cam taŷa'gué na na'aqtaĝanaĝac mashe yí. Cam ueta'á nache ishet ra qaŷalaĝatec taq qano'onaĝat ca lataĝac ra ñauanaĝá', qanauachiguí na naŷa'nec nache ishet ra qaiviregué himmavec nam sonaqtalec país.

Ená ŷa'an na Editorial nachená na loĝonec lcuen'nataĝá himmavec nam lvillaĝac, ntaĝaŷaĝac taq na no'onataĝanaĝat ra qai'uen ra qanayeguelec nam nqaec ra qanauaĝaŷaĝasheguem nam Argentina pa'aŷo'ot ra saq'ena'a' ca shenaqtapeguec. Na l'llonaĝac taq na no'onataĝanaĝat qaŷaŷamaĝa'ñé ena'am na paĝaguenataĝanaĝac, ra qaŷa'aqtaĝanem ra ŷalaĝatec ra ilaequé na ncuen'nataĝá. Uo'ó ca chegoqtapigué na naloqnec ená qana'ataĝañiguí na chegoq'chigui taq nŷot'ta'a', nache ishet ra maeche hil'laequé ca lataĝac ra uo'ó ca ŷo'ot taq ra r'cuen'nataĝan, taq ra ŷa'añaqchet na ralaĝac qay'uen nache ishet ra ená sonaqta'a esá ra shenaqta'a' nache enauac taq himmavec.

XYZ

Naigui nam nerec

Na mashe ŷaŷamaqchiguiñe nataĝac n'uaĝaŷaĝatesheguem no'oneguec esá', eta'apí taq nam nsotalá nam al'uá cha'yé qalotá nam hil'lota'guet nam naĝa'té nache naloqtetec nam Icuen'nataĝá, nam n'nataĝanaĝac taq ŷamataĝac. Ñem sello Editorial Mingeneros nacheñé ra pa'aŷa'get nam taŷa'gué taq, ra nacheyé ra na'añaĝac nache qouapegué' cha'yé auasateguet so 10 de diciembre 2019 ra qaŷalemaqtelec ra añaĝataĝac nache ntauane' ñe Estado ueta'guet ca nvenaĝanaĝá saqaŷapequé nam alpí taq LGBTI+.

Soonataĝalec ra ishet ra shenaqta' nae'taĝá ra nŷot'ta'á' nacheyé na enec taq na qanaŷa'ñegué nache nam sonaqta'guet nacheyé ra esá himmavec na naĝa'té. Qarasataĝac ra qanauaĝaŷaĝasheguem cam yo'oqchegue cheĝo'chiguí. Ra ishet qoŷasheguem, ra is'souecpí enauac nache qaŷa'añaqchet, nache nam enecpí nam alpipi taq na LGBTI+ ishet ra napaĝa'lec ena'am na loo'onataĝanaĝac nam política cha'ye nacheyé, ena'am na eta'á' na sapia'telec taq na nŷot'ta'á' nache qara'té himmavec ra uo'ó cam nasataĝacpí.

Savoqo'ó cam qaraloqnec mpa'at'teguet ena'am so togoshec, qaivo'ó ca lamó naquiguisheguem qaramtá, onataĝanaĝat qal'uot'ta'á, ra qai'uen nache qal'uot'ta'á, onataĝanaĝat ra uo'ó ca ntaĝaŷaĝac camachaqcá qai'uen qaŷalemaqtelec nam qai'uen naguí sonaqtaiguí taq iaveca'aguet ca ralaĝaec n'nataĝanaĝac. Sanaĝauó nache ram ta'ŷa'gué ra laguec taq qanauachiguí na naŷa'nec enauac nataqaen aviraĝatec taq qanachet'talec na nconataĝac.

Nam taŷa'gué na qalaponá' XYZ semataĝanaĝañé ra etec ra qaimeten nam al'uá. Ra amqai'ŷaĝaná ra anqalegó' ra uo'ó cam arcuen'nataĝá taq auaŷatelec cam esá nache auacolec cam tate'uá qamachaqcá loĝoŷaĝac ca chego'chiguí nam nŷot'ta'a'. Seuataqlec ram so'otaq ca ralaĝaec nataĝanaĝac ra uo'ó ca loq'naĝanaĝac nache qanaloqteteguet nam nataĝac ye chego'chiguí, na maĝasoĝonaĝac taq som ne'enaĝanaĝac, nam ntelaĝá, nam nquieĝa ndotapeguet nam chegueĝo'chiguí taq na lapá laŷepí.

Lasataĝac na sonaqta'aguet napaĝaguená ram ro'onataĝaná' taq na ŷalectauó ŷaĝañé, nache lleguec, ra pas'á ram qaicolecpí. Ram lo'onataĝac ñe pa'ata'guet nache ñe'guela'uá nam esá nache ranaĝan nache naŷasheguempí ra qoŷerañé so togoshec llequiaĝac. So hl'ĝoc ra naguí s'amaqtená' nache sanaq'sheguem na na'aĝa'té nache qailo'gué so l'looqó' na nme'naĝanaĝac Ra shenaqta'a' taq nacheyé ra sonaqtelec nache so'onataĝanáq naguí na naĝa'té.

Lara González Carvajal
Secretaria Unidad Gabinete de Asesorxs

Nam ueta'guet na alpipi taq LGBTI+ na sonaqta'á Argentina

Sopí pa'atec vi'ipí, souaqpegue' nam qoŷaqnecpí nam sonaqta'á nache navegueuopí nam yo'oq uat'toĝonaĝanaĝac nam enec nŷot'ta'a' taq himmata'a' na sonaqta'á'. Na lerec ñe esá ŷalecnauó napí ralaĝaecpí taĝaŷaĝac, raueĝan so yo'oqcheguí laŷepí taq so vichiguiñá so ntaĝaŷaĝac ra qaitaĝaŷapiguí taq qano'naĝat ca taŷa'gué nache himmavec ra qanaŷa'ñegué.

Qalaq nagui, na'taĝá nam taŷa'guepí, nam sonaqtaigui naĝa'tepi uo'ó na quitaĝac yo'chguí taq qaicá ca enec, enauaqué, na saq'ena'apí ra chegueĝo'ta'gué, ra ŷauectegá'pi ra ro'onataĝana'pí nache laguec. Nache onaĝaec ra qanaviquicheguem ra setaĝasoqteĝá' taq ra setaĝasó' nam "saq'ena'á' na chegueĝo'chiguí'" taq ra hiv'vira'guet ram qanyeteté' qanloguiŷé.

Nam shenaqtegá saq yoĝo'guet cha'yé lamó chegueĝo'chiguí ñem nalletañé, ñechañé ram nquieĝatec cam nco'nae cam lta'raec ca neta'á ra ŷalectaiguí ca iallep'pí, alpipí taq LGBTI+, qanapaĝa'lec nam uau'chiguiñé taq qanayectapeguelec na laŷepí. Qanalo'ten cam lamó chegueĝotapiguí, nache qaŷavo'ó cam lenaĝat taq qai'uomaequé ca qaiqolataequé uao'chiguiñé nache qaŷa'vaĝañé qanoq'taŷapiguí ca nmeh'naĝanaĝac ralaĝaec taq no'onataĝanaĝatpí nache qaŷaŷamaĝa'ñé nache ishet ra qanayegué cam qaec taŷa'gué na sonaqta'á shenaqta'á'.

Qai'uat'ton saishet ra shenaqta'á', qaŷaŷaten ra che'etó taq etec ca qaŷataĝanegué, nache qomi'ŷachaĝanaló ra nacheyé taq ra saishet ra qairaĝan, ca'yé nachená na nalletañé na mashe ŷaŷamaqchiguiñé sonaqta'á nache ishet qanaralaĝat. Egó', cha'yé qalaqa'á ra so'onataĝanaqtec enauac na na'aĝat'té.

Chegueĝo'chiguí saq'ena'á'

Nam saq'ena'a' chegueĝo'ta'gué nache na namaĝasoĝonaĝac qaŷaŷamaĝa'ñé nam sonaqta'a nache qaŷavo'ó ca qanaquieĝateshegeum ra naco'ná'a sonaqta'á', onataĝanaĝac, nataĝac, nvenaĝanaĝá taq nam qanayetalec: ye "maĝasoĝanaĝac". Ñe llaĝataĝae ñem maĝasoĝonaĝac n'ŷoqtec ra lmanaĝanaĝa nache pa'acheguem taq uaŷá lcuen'nataĝá, qaŷasaĝalec nam nachaqná taq ca lamaĝasoĝonaĝac ra enauac na sheĝauapí taq cam ŷana'gué ca onolect'a'á' ra nconaĝat'teheguem eye laŷepí.

Nam chegueĝo'chiguí nam saq'ena'á' eye:

- Yamataĝac, cha'yé som uau'chiguiñé ŷamaĝataĝac enauac nam nashe'la' ´pi.
- La'ĝasoĝonaguec, cha'yé ra ualec enauac nam alpipí taq na LGBTI+.
- Lqo'naĝat, cha'yé naco'na'a nam nŷot'ta'a lataĝac ra saq'ena'á' taq ra ŷaŷamaĝañé: nam ivenaequé, nam chegueĝo'chiguí taq nam chaqa'gué na lauó'.

¿Cam etec ra uo'ó na saq'ena'á' na chegueĝo'chiguí?

- Erá nam alpipí taq na LGBTI+ ra saishet ra ŷalecta'uá ra uo'ó ca qanasachegué nam neta'á taq nam sonaqtalec paispí.
- Ená alpipí taq nam LGBTI+ saqpoc ra qaicuen'natá ra qaialecnaĝanauó nam no'onatec ra taqaen poctá' ram qaishetem qalaĝayé na ŷallep'pí ena'am na lo'onatec.
- Ram qaŷetegá nam ŷallep'pí nachená na ishet ra coletac nam nqaec, taq nam alpipí qoŷanec ra netañá nam lmá'.
- Ram qaŷauo'ó nam na'aĝat, qoŷectá, qalca'ate'uá nam ŷallep'pí ŷaguec qalaq nam alpí taq LGBTI+ nache poctá.
- Nam ñaq'piolecpí chenatá ra ishet ra nachaqná nataĝacpí, noĝot, na'ashaĝac taq na na'ashaĝantecpí nŷot'ta'apí raq chegueĝo'tagué.
- Nam no'onataĝanaĝac taq ntaleaĝá qaipa'aĝalec nam alpipí taq nam LGBTI+.
- Ram qaŷauo'ó nam ralaĝaec paĝaguenaĝac qalcate'uá nam chegueĝo'tchiguí.
- Nam chalataĝac taq nam yo'oqchigí lo'oĝoŷaĝac nam alpipí taq na LGBTI+ ueta'á ra maĝat'chaĝá cha'yé nache etec ra etec napí.

Sauoqo'ó ca le'eraĝá

Nam saq'ena'apí himmavec nam shegueĝauapí ŷoĝosa'aló nam ltaĝaŷaĝac taq nŷot'ta'a' nam ueta'á. Qoŷectegá na maĝasoĝonaĝac qaŷaŷatec ra ueta'á ra camachaqcá ua'gué. Cha'yé qoŷetegá uo'ó ra ndotecpí ra taŷalec nam na'achic'ŷaĝac qalaq uo'ó na qaicá, nache na'alaĝá ra ŷalamaĝatchiguí na taŷasheguem ndotec taq nam sonaqtalec, nam ndotepeguec na lataĝac ra nacona'ap'pí nam shegueĝauapí.

No'onataĝanaĝac taq na saq'e'na'a'

Na no'onataqanaqá yo'oqtá na saq'e'na'á' nam raloqnaĝatapeguelec, na llegue'uó nam qaiuetaequé ra qoŷoq'cheguemec, ra ishet hivire'uá ra uo'ó cam lo'onatec esá' (nache uo'ó ra ishet ra qaŷauo'ó ca latá', cam ŷasaqte'uá, jubilatorio, seguro) taq nam laŷepí. Taqaen ra yo'oqtá ca ŷo'ot'tec namalpí taq LGBTI+ ram lca'ate'uá nam ŷo'ot'tec na ŷallep'pí. Erá nataqaen ŷauo'ó cam lamaĝasonaĝac taq nachaqná na'aqteguec ra qaisaqot nam alpipí taq na LGBTI+ nam yo'oqchegui lo'onatac, qalaq nam lmá' ŷauo'ó laguec ra qoianem na ŷallep'pí.

→ Ŷalecta'uá nam nmenaĝanaĝac onataĝanaĝac

Ŷalectapegueuó nam alpípí nam menaĝanaqá no'onataĝanaqá naiguí ra 49,2%, 21 lleguiñé nquiguiné ra qanaloqneguet na ŷallep'pí (Ministerio de Economía, 2020ª). Ena'am, uo'ó nam ŷaloqnaĝaná nam alpipí ra hiv'virapegué na napaĝaguenaĝac pa'asheguem (universitario), nache ueto'ót lapá ra ŷalectapegueuó, qalaq nam saishet ra ena'am nam secundario ra mashe (himmat qataq egueta'e).

Era l'lla, nam onataĝanaĝac saq'en ra qaicá nam alpipí nache ŷaguec nache saishet ra ena'am na ŷallep'pí. Nam alpipí qañepí (ye 29 vi'í) nache nluectapeguelec ya qoŷoq'cheguemec ra loquiaqá ra qaicá ŷo'ot'tac nache ye n'uenaĝanaĝa ra 23% (Ministerio de Economía 2020ª). Nach ra l'llá, nache nlleteguiñé ye neriguishec "Radiografía de la Sindicalizacion en Argentina" (Tomada-Scheleser-Maito, 2018) nam ŷalectapegueuó nam alpí nam sindicato saqpoc, qa'ra l'llá nache qaicá ca ŷataqtá no'onegué taq ye laŷepí, saq'ena'á'.

Nam saq'ena'á' qoŷoĝot'chiguiñí ram nate'ná' nam qailotepeguetpí. Qailoq'naĝáaná, nam alpipí taq na LGBTI+ nam uo'ó na ŷa'apiguí nachená na qalotá na nque'naĝac taq ndo'oguet na saq'ena'á' ra shetaeque hinnoĝone'uá na menaĝanaĝaquí ra ro'onataĝan cha'yé nam ŷapota'guet nven'nataĝapí, taq nam na'aqtaĝanaĝac ra ŷaqalategá ra ŷalectauó qalaĝayé ŷapitegá ra saq'ena'á'. Qalq nam nanet'tañé ñe Agencia Nacional de Discapacidad (ANDIS, 2020) nam himavec na sonaqtalec na alpipí ra uec ra saqnoelec ra mashe uo'ó ca Certificado Único de Discapacidad (CUD) chaqnatá ye 9,9% nam ro'onataĝatec qalaq nam ŷallep'pí nache 14,5% erá ra lyac, erá ra neta'. Eso so lleguec nam shegueĝauapí himmelá', nam alpí ŷachaĝalec ye 0,9% ra qaitaĝaŷapiguí cam qaichichiguiñá no'onatac ra qaisachiguí ca namaĝashec ra qal'lotegué', qalaq nam ŷallep'pí nache ŷachaĝan ye 1,7%.

Nam uetapiguí nam LGBTI+ taqtá ŷactec taq ueto'ot nam qaŷa'mateguelec. Nam na'aqtaĝanaĝac ñereguishec "La gesta del nombre propio" (Berkins, 2006) taq "Cumbia, copeteo y lágrimas" (Berkins, 2007), som uauchiguié nataĝanaĝacyem ueta'á na Trans uañá ye La Matanza so 2012 ueta'guet ñe Inadi taq ñe Indec taq nam maletepí ram lapotega'pí nam qotoĝo'pí. Mashe diez so vi'í so "La gesta del nombre propio" so 2017, nateteguetpí erá naloqnec ye 80% nam ra uo'ó nam Travestipí, transpí ra eco' ñaq

quetalec ra himmen na lo'oc taq nachaqná nam himmelec ra pa'ata'guet na ŷaŷamaqchiguiñé. Ená nataĝanaĝac ye La matanza ŷecchiguiñá ra ocho nam diez ra ŷŷachoĝot nam travestipí ra nachoĝot ra esá ra lo'oĝoŷaĝac ra hil'lotaeque nam lo'onatec, ra hin'noĝoteuá ra qainat'talec ra hin'noĝote'uá nam lmenaĝanaĝac ŷaŷamaqchiguiñé.

Enac ye lŷé, ye paĝaguenaĝac "Orgullo (PRIDE) en el trabajo. Un estudio sobre la discriminación en el trabajo por motivos de orientación sexual e identidad de género en Argentina", lo'onatac ñe Federacion Argentina de Lesbianas, Gays, Bisexuales y Trans (FALGBT) nam Organización Internacional del Trabajo (OIT) so 2015, ŷachaĝan so lo'onatec naloqnec yo'oqchiguí na uetapiguí naLGBTI+ nam menaĝanaqá onataĝanaqá. Yem leriguishec naqa'ñé na ra uo'ó na nachaqná taq ra lqalaec ra uetapiguí nam llequiaĝac lo'onataĝacpí:

- Nam qoŷetapeguec ra qaipet'tegá ra taŷaŷé na nŷot'ta'á' nam na'aqtaqá taq ra lataĝac na lme'naĝanaĝac ra qanquiategá ra coletec nam neta'á himmavec taq nam no'onataĝanaqá cam ua'gué.
- Nam alpipí lesbianas qainat'tecpí nache ŷectagá ra eco qanqoĝolec ra lataĝac nam lo'oĝoŷaĝac ra ueta'á ye lo'onataĝanaqá. Ram yo'oqt'tá ra saq'taeguet na lo'oĝoŷaĝac ra aló esá nache qananomteguet ra lta'araec na nquieĝá ra ueta'á na lo'onataĝanaqá.
- Yem l'llá, nam ŷallep'pí gays na ŷateñé ra eco naman ra lo'oĝoŷaĝac nache ecó ŷaŷamaq'chiguiñé ra ueta'á yem menaĝanaqá ontaĝanaqá nache taŷa'gué ra nacheyé. Ralaĝaecta'aguet, yem nachaqná na'aqteguec qanasoq'ta'á ra saishet qaŷasateguet yem na'aqteguec so ialé ra ŷo'ot ca "lo'onatec so aló" qaŷaloqnaĝaná ra ntelaĝá nataqaen so maĝasoĝonaĝac cam uañá ca lo'onataĝanaqá.
- Nam qainat'tecpí ŷectagá nam nquieĝá chegueĝo'ta'ague qanataĝañá nache qailecnauó. Nache ishet ra qaŷaloqnaĝaná som uau'chiguiñé n'nataĝanaĝac ra shetaique auo'onataĝan qaŷauo'ó nam nerec ra an'noĝoneuó ua'á nache am qainat ye ueta'á na anachalatĝac, cam ar'uó' nataqaen ra uo'ó cam antauanaĝauá nam shegueĝauapí.
- "Nam lcuen'nataĝá himmavec nam shegueĝauapí LGBT qainat'tecpi, nache qailalec ra sa'laĝaec na ŷoqolatec ra hin'noĝoneuá' nam ontaĝanaĝac cha'yé nam shegueĝauá trans", eyé ye napaĝaguenaĝac ra mashe ŷa'aĝata'gué ra qaiquelocauec qaŷauaĝañé ye lmá', ra qaŷo'orauec ñe paĝaguenaĝaqui taq cam ua'gué ra qaitaĝaŷepiguí, ra qalotá nam shegueĝauapí trans ra ŷachetec ra nacona'pí nache saqaichoĝoren nache talec na llleguec na nachalaĝac.

➔ Ua'gue ra ro'onataĝan

Nam himme'guet nam alpipí nacheyé ra n'ualaĝaené na nŷec ra qaisheten: yem ŷo'oqtá ye 16,5% nam enauac ra uo'ó ca lo'onatac nam alpipí ra himmelá' taq ye 21,5% na

mashe qaishetetec (Ministerio de Economía, 2020ª). Nache ye yo'oqchiguí na laŷepí onataĝanaĝaepí nache sainoĝoteuá ye mache enec nache taqaen cam l'uenaĝanaĝá cam neta'á.

Ena'am ye onatac uañá ca nŷec amqaisheten, uo'ó nam qanapaĝaguetegá qalotá nam alpipí, ecó nataqaen naco'nae na paĝaguenaĝac taq na tan'naĝanaĝaec (qoŷeccheguí na enfermería). Ra qaisaĝalec nam nam laŷepí, ram 4 ca alpí chegueqaiguí ca 10 ra quetalec na ontaqanaqá nache qaŷaloqnaĝaná ye qaŷamaĝalec ye ueta'á nŷec ra hi'lo'gué nte'lá. Nam ue'guet na ŷallep'pí taq nŷoqtec, nache qalotá cam ua'gué ca laŷepí naguisheguem qae'uaĝaŷaĝaneguet na nachaqná onatec, na nachaqná nauaĝaŷaĝasheguem taq na energía (Ministerio de Economía, 2020a).

Qalaq so laŷé, som nerec "Cumbia, copeteo y lágrima" so 2007 lerec himmetac na lo'oc nache ecó nacheyé ra raueĝatepigué nam travestipí taq nam trans nache nquieĝataec: "Erapí ra ueto'ot na nŷoqtec onataĝanaĝac eyé 14,8% na qainat'tecpí taq qaŷaŷamaĝa'ñé ye onatac eye peluquería, tetaĝanaĝaquí, depilación na taŷa'gué nqoñoĝot'tañepí. Pa'atec, ye 3,1% ra ŷachoĝot ra hicotapeguet ca l'llá ra qaishetetec (vichiguiñá na taŷa'gué na sonaqta'á ena'am na soche qoŷanec taq ca hicotapeguec na l'uá) taq eyé 1,2% ncaltauec cha'yé nacheyé yem hicotapeguet nam l'uápí".

➔ Catá ca laueguec

Na qaishetetec na alpipí esó, ecó' poctá, 29% nache qapio'lé saishet ra ena'am ra qaisheten na ŷallep'pí. Nache lta'araec ra qanaloqneguet ena'am na ontaĝanaĝaec eco saishet ra ŷaŷamaqchiguiñé, nache hi'viregué eyé 35,6% (Ministerio de Economía, 2020ª). Enam himmel'a', ra uo'ó na 100 peso nache raueĝanec eco ena'am so ialé, qalaq na aló nache 75 pesos (INDEC; 2020).

Qalaq nam LGBTI+, qaicá cam qanapaĝaguená cheta'gué nam sonaqta'á ra uetalec nerec ra qoŷoqotá ra qaishetetec ram chegue'qaegué ra ecó' nŷot'ta'ápí. Nache egá' nache som nerec qaimata'á' ra ñe Organiación internacional del Trabajo (OIT) "Eta'á' na onataĝanaĝac: Ye qaiquic'tapegue'uá nache saqaŷaloqtá ra qaisateguet" (2011) nalletañé nam nquieĝá nache hiv'virot ra hicoĝoĝan ra qoŷoqteguet ca nashevé namayepí hiv'vita ye 3 taq ye 30% entauaac nam onataĝanaĝaecpí ena LGBTI+ taq sopí laiepí ra mashe ŷaŷatetecpí ra heterosexuales.

➔ Lmá' lapó' chañé / Techo de cristal

Qaeviragué na vichiguiñá na nasataĝac nam ua'gué saqaeshen era ecó' nachaĝanatec nache jectá' ra lqui'íc nam alpipí. Nam napaĝanaĝat na choĝora'nataĝac (ena'am na na'aqtecpí) nallañé na ra saishet hivire'uá ye nqa'ñé cam etec ca qoŷanem lauequé/raueĝan, tategapí, na laŷepí. Ndotec na 5% na alpipí ra ro'onataĝatecpí himma'guet qaŷasaĝalec ra hil'lo'gue na Dirección taqaen na Jefatura, qaq' nam ŷallep'pí nache napacalec (INDEC, 2020). Qaq' nam LGBTI+ qalaqaec ra hiv'virá ra

noqchetasheguem ra uo'ó ca qaipaĝaneguet ye taguí ecó' qaiquelocauec ra eco uasuelec ye no'otaĝac taq lo'oĝoŷaĝac ra chegueĝo'ta'gué.

Sanate'na'a' taq ra ŷalecte'uá na ontac lliquiaĝac

Nam llegueuo nam alpí na política eco' ŷa'añaqchet so nloquiaĝac chegueĝoqtaguí so nasheguempí ra eco ŷaŷaq'chet taq ŷauo'ó ra ŷa'añé taq qoŷenñé na enecpí, (ra nallet nam alpipí, laŷolec taq nalotec) nache qaŷasoqot ye esá llegueuó cam uañá ca taŷa'gué taq ra ŷalegue'uá. Qalaĝayé, so nquictauec nam alpipí ra ueta'á ra qoŷoqcheguemec ca ueta'á, ñaq saĝanaĝa ra hiv'virasheguemec ra eta'á' nam chegueĝoqchigui nam uañá na legislativo anataqaen ra uo'ó ca qaŷasaĝalec na yo'oqcheguí.

Nam qaiqolategá ra qaiví' ra eta'a'pí egó' nalletañé ye ua'auchiguí nam na'aqteguecpí ra chegueĝochetapiguí nache qaequelocauec nam alpipí nam ua'gué ra nasataĝac egó' qaŷa'añaqchet na ŷallep'pí cha'yé qoŷetegá qaicá ca lo'ó taq sanalo'gueta nachaqná, ŷaguec na ntonaĝac egó' nam llequiaĝac saqaloc ra lleguec ra uo'ó ca qoŷanañá ra naqa'ñé som n'naeĝauá iallep'pí. Nache erá, ra ltaĝaŷaĝac nam alpipí nam ua'gué nachaĝatec nache qaŷapo'guet, tacheguiñá taq qaŷaŷamaĝa'ñé.

Nam lletaĝac legislativas de 2017, ñe Cámara de Diputadxs naeguí so qoŷanesheguem ye 106 alpipí, erá 41,2% ra himmavec. Nache naloqnec ena'am ye ueta'á ñe Senado, uañá nam alpipí nalotecpí nacha'lec ra 40,3% ra himmavec. Nache na provinciapi, ra ŷalectapegueuó na parlamentaria nache hivita na 24%, qalaq nataqaen uo'ó nam provinciapí qaicá ca ŷalectauó nataqaen salamae' na alpipí hime'eguet ñe nasoĝonalá' (Ministerio del Interior, 2020).

Ra qanachaĝanec na ŷalectauopí nquictauecpí taq qanalletañé nmayépí organizacionpí taq na agrupaacionp femenistapí taq LGBTI+ ra mashe loĝonec na enec ra natqaen ra mashe ŷaŷamaĝañé nam etapeguec ra qaŷauo'ó ra eta'ápí na ralaĝaec nam quetá na política nam nta'alpí na ueta'á ye municipales, provincialpí taq nacional. Natqaaen ra qanaralaĝat na legislación, ena l'llá ra qoŷanaĝanaĝasheguem taq qaŷañaqchet ye nañá ca hil'lo'gué nam chegueĝochigui taq nŷot'ta'a nam vivhiguiñapí taq nam qay'ŷoĝolec nam nerec na política ra esá ra ŷanem na enec ra eco ishet ra uo'ó ca acheec ra qaŷauat'tón nam l'loquiaĝac ra qaŷaché nam nquevo'ĝoc enam nqaecpí, nam sonaqta'á taq na enauac ra ŷalletaauopí.

Onaĝac ra ñachataĝalec ram ña'aq'taĝanaĝá qata' ra saleguêĝa'tauó nam política nataqaen ra sachaĝanaq na ra uo'ó ca onataĝanaĝac ra qaŷalaĝatec nam ua'gué qon'naqá', nam qailotapiguí yo'oqchigui ŷamaĝataĝac chalataĝac ena enauacpí nam sheĝauapí nam sonaqta'á. Onaĝaec ra yo'oqtá taq qai'uat'ton napí ra ŷalectapegueuopí nam alpipí taq LGBTI+ nam sonaqta'á qarmá', na nquia'qá, ena mashe ŷaŷamaqchiguiñé, nam paĝaguenaqá naponaqá, naponaqá' himmavec, taq nam laŷepí. Enauac nam no'onatecpi cam ua'gué ca qaiasaĝañá nache qaeuen, cha'yé uo'ó ra saishet ra qaela'á.

Saq'ena'a' taq nam ntelaĝá

Nam qaŷme'eguetpí ntelaĝá nachená na qaŷo'otpí ra qanayeglec na na'aqĝa'té cha'yé nqalaĝat'tepeguec taq nte'lá nam enauacpí. Nam laloqnec na añaĝac taq na ncuen'nataĝá ra ntelaĝá n'noĝoshec, nsoĝop'pí, sheĝauapí ra ñaq'etá ra ialaĝaguet can neto'ot, nam onatec hil'lotegué' nam n'hiec taq hiyaquetec, rshe'naĝaná nam nallec, ntelaĝá chalataĝac, ŷamaĝataĝac, taq nam nachaqná ntelaĝá na chalataĝac, talec ra lta'araec nachaqná na alpipí taq na LGBTI+.

Nam saq'ena'a laguec taq na ŷamaĝataĝac enauac na ntelaĝá, nachená na qaelotaguí ye chegueĝo'chigui enauac, nataqaen ye qaishetenec namayé taq na lachoĝoyec nam alpipí. Nam alpipí taq na lleqiaĝac na LGBTI+ ra qaiñoĝot ra mashe ŷa'an'ñé ra onaĝaec ra qanayeguelec ra onataĝanaĝac ntelaĝá ra eco' qanasoq'ta'á nam político taq económico ra ŷanaigui raq'en na organización social ra ntelaĝá ecó' nacheñé ra lquiyaq'té ra saq'ena'a' cha'ye qaelotaguí ye cheĝochigui lo'oĝoŷaĝac. Ená saq'ena'a' eco' nache "ectec" nam telaĝá ra nlaĝatecpí ra qaialemaqtalec yemayé Estado, nam empresas taq nam nauo'pí.

Nam ntelaĝá nachená na qai'uen na onataĝanaqá' sae'uen ra qaisheten, cha'ye qai'uen ra laguec na chalataĝac napí sheĝauapí, na n'venaĝanaĝá ishet ra qay'uat'ton taq qaimit ra laguec ra saishet ra qaio'ot'tec qaŷaŷamaĝatchiguiñé nam sonaqta'á'.

- Nam alpipí lapaqteñé ye 76% nam himmelec na lo'onataqa' na n'hiecpí saishet ra qaisheten. Ram himmelec naloqnec ra 6,4 horas laloqnec na na'aĝa'té. Qalaq ye 57,9 nam ŷallep'pí ŷalecta'uá ra lo'onatec taq himme'guet 3,4 horas ra na'aĝa'té nam ŷo'ot'tac (Ministerio de Economía, 2020b). Esó 3 horas ra egó' som alpipí ra ŷaqchet'tecpí, ra nteltagá taq ŷo'ot'tac nam nachaqná nam nŷec nache ra naigui 51,7 na na'ĝat'té nam vi'í ra uetec na nachalataĝac.
- Nam ueta'á nam ñaqpiolecpí lta'araec nam qaicolec nam onatec ra qaisheten. Cam ua'gué ca nŷec uo'ó cam ñoqolqá, nam alpipí ŷaguec nam lo'onatec taq ltelaĝá, nataqaen ra mashe uo'ó ca ŷacotapeguet ra qaisheten, qalaq ra qailoq'naĝaná cam ialé ra qaicá lo'onatec (Ministerio de Economía, 2020b).
- Ñem yo'oqchiguí onataĝanaĝac taq na ntelaĝá nam nŷec saishet ra qaisheten qalaĝayé ñe Producto Bruto Interno[1] uetalec ye 16% nam immavec, napaquelec nam industria (13,2%) taq nam himmetec (13%). Qalaq ŷaŷamaĝa'ñé yem naiguí na lashevé namayé onatac, ra qaimeten namayepí nachená nam ŷaguec ra uo'ó nam isheten nam economía nam Argentina (Ministerio de Economía, 2020b.)
- Qalaq nam LGBTI+, nataqaen ŷalecteguet na namaĝasoĝonaĝac ye ntelaĝá ra eco' saishet eco' qaiqueloca'guetpí nam lavo'pí taq ra eco' rque'etegá nam yo'oqchigui ntelaĝá yem neta'á lmá' ŷalecta'aguet ca laŷepí.

[1] Nam naigui na lmenec taq nam lashevé (PBI) nache naloqnec ra uo'o lmenec taq laveguec nam qaimetec nam sonaqtalec al'uá (país).

Saq'ena'a' ra hin'noĝote'uá nam al'uá

Enná Argentina, ñem la'aqtaĝanaĝac ñe Organización de las Naciones Unidas taŷalec ñe Alimentacion taq ñe Agricultura (FAO), ye 50% nam netalec ŷo'ot'tac na al'uá nache nachat'talec nam alpipí ra eco' nachaqná na ŷo'ot'tac. Qalaĝayé, nam alpi taq nam LGBTI+ saqai'uo'neguet ra hin'noĝone'uá nam al'uá, nam etaĝat, taq nam yo'oqchiguí qaiqui'iguí. Nam saq'ena'á' na cheĝo'chigui ra qaishenem nam al'uá nache ena'am ra qaipact'tegué nam sheĝauá ialé ra no'ona'guet, nam no'onaguet nam iallepí ra nam naronaĝac, ram lle'emaĝasoĝoc nam iallep'pí nam lapaqteñé saqalshe'egué ra qaimetapeguec nam al'uá taq nam nmenaĝanaĝac na al'uá, nache nam alpipí taq nam LGBTI+ uetaqpiguí ra qaicá ca lpotec saishet ra ena'am na iallep'pí ra ialectapegueuó.

Ená togoshec npaĝanaĝac, ñaĝatec som paeguet nam ialé, ỹauo'ó ca laloqnec na nvenaĝanaĝá taq nam lahiepí, nam políticos, sociales, taq na nataĝacpí.

“¿Amnamoĝo’uá/Ñaq saĝanaĝá?”

“¡Anŷen qona’am sota’e alolé!”

“¿Am qano’onaĝateguet nam noĝotolec ra al’lapegué’?”

“¿Cam laguí ra qomí’ auachaĝaneguet cam artaĝaŷaĝauá?”

“Ená na la’ashaĝac na iallep’pi, ishet ra am na’aĝat”

Ena’am ra soché na’aqteguec onaĝaec, ená na s’aĝasoqtegá ra lapá taq uo’ó ra maiche s’oĝonaĝá nache sain’nomaĝá. Qalayé, nae’taĝá ra qapio’lec cam qanauaĝaŷaĝasheguem ra qai’uat’ta’á nam iallep’pí taq nam alpipí. Nam saq’ena’á’ na cheĝo’chiguí uo’ó nam na’aqteguec qoŷoq’tec (ena’am nŷot’ta’á’ nquieĝá), nache ena’am ra ŷo’oqtec na na’aqtecpí ra mashe qainaŷa’guet nam na’aqteguec na sonaqta’á.

¿Negue’cá ca l’llá ra ŷoq’ttá nquieĝá ra saq’ena’á’ ra uo’ó ca cheĝo’chiguí? ¿Cam l’llá ra taŷa’gué Lo’oĝoŷaĝac ra natené’ nam cheĝo’ta’agué na ŷaguec nam lchoĝoyec nam enec?

Nŷot'ta'a, qaiquelocavec taq nquieĝá iasoĝat nam cheqa'gué

Nam na'aqtec sa'laĝaec na saq'ena'a' na chegueqa'gué ecó' ŷo'oqcheguí nam nquieĝá qoŷectegá na chegueqa'gué, nache ecó' qaỹo'otec na'at'tañé ra qaŷlaĝaguet nam enec nam sheĝauapí taq nam nsotauecpí lvenaĝanaĝá nam alpipí taq nam LGBTI+. Nam qoietegá nquieĝá ishet ra ndo'oguet ca naŷepí iasoĝat na cheĝo'chiguí ra iageuc chaĝañegué nache na'aĝat ra natena'guet nachaqná ueta'á na clase social, na lpa'a, ra uapiguí ra hiv'ven nam enec taq nam nachaqná.

Ram hivitchiguiñé napí nquieĝa taq na saq'ena'a', nache, ishet ra nquieguisheguem ra qaŷo'oren na etec, nam cheqa'gué, la'amaqtaĝac, lañoqó', lataĝacó nam cheqa'gué, taŷa'gué nam loĝoŷaĝac, samnoelecpí taq nam laguipí, ram eco ndotapeguet ra saqaila'á ra talec na enec taq, ra ecó', poc cam hiavaná ra esá ra talec nam ñe'eguenaĝac.

Na Ley ra napaĝatalec ŷaleguet ra ntelaĝá, qanlaĝá/qanchen'naĝanec taq qaŷapalaĝat na nquieĝá nam alpí ená ua'ague qamachaqcá ra qan'noqchenaĝasheguem ram nacota'apí (N° 26.485) ŷa'aĝat nam seis namayepí nquieĝa qairotapeguelec nam alpipí, loĝoŷaĝac, psicologíca, sexual, nvenaĝanaĝá, loĝoŷaĝac taq política. Ena'ampí ŷa'an nam ocho na laleguepi nŷot'ta'á ra qaŷoĝotegá nam nquieĝá: nam namaĝashé na nŷec, na no'onataĝanaqá, nquieĝá ra andotec ram nquictavec na auquetapiguí, obstétrica, qaŷo'ottá, nquieĝá na alpipí ra ueta'á nam ncon'naqá taq nquieĝa ram quetagué nam política.

Nam nŷot'ta'a nquieĝá taq nam leleguepí na nquieĝá ecó' nlletañé nam nven'nataĝá taq na na'aqteguec queta'gué ra nquictavec ra qanapaĝaguetegá taq ra uo'ó na rtaq'tec/na'aqtecpí qaimeten ra ta'aŷa'gué na cheĝo'chigui taq ra nŷot'ta'aĝet. Ram etec'có, poc'tá nam mshe yo'oqtá ra no'onaguec. Qaŷaloqnaĝaná, ra saqay'ŷamaĝaren ra nlataĝanaĝac ra qaŷasaĝaeguí nam qaimetetec taq nam qaŷaĝatapoiguí ra himmavec qanaĝaŷaĝategá ra "ecó' qanaman" ram qailoqnaĝaná nache egó' eso qanaman nlaĝayec ra uetagui na nquieĝá. Qoŷenec'rá', so nqaec ŷaguec ra qoŷoqtec.

Nam naiguí na nalota'a na cheĝo'chiguí taq na nŷot'ta'á'

¿Negue'ná na cheĝo'chiguí?

Ram uo'ó cam ananel'lec ra aŷoĝolec, auasateguetpí na n'nataĝanaĝac nache so l'llá ra auoĝoná ñe na'ataĝanaĝaquí na uo'ó na qamchaqcá ua'gué nqon'naqá na acheguеĝo'chiguí nache ishet ra ec´' mashe auaŷaten: am aló/am ialé, enauac cam aegué. Qalaq ¿cal catá na ŷanaguí erá qomi'té'/enauac? ¿Taq cal catá' ra ena'am ra saleqta'á' nache setaĝasoqta'á' taq so'oĝonaĝá nam nachaqná ua'agué ca onataĝanaqá, paĝaguenaĝaquí taq nam nqaec?

¿Nec naiguí ye na'aqtec género? Yem naiguí ra qanachaĝanec nache qaŷachaĝaná ra luecó taq ra qoŷectegá na enauac ra qanaŷachichiguí ra ecó' qaeuat'taeque nam sheĝauapí ra ñeguiñí nache mashe qaiaŷaten ra iale/aló mashe qoŷanaguí nache qoŷectegá ra ecó' qoŷenapegá ra saĝanaq'cá ca qoŷanaguí: aló (loĝoqté/laŷaĝá) / ialé (namó) ena'am ialé. Nache naiguí ra'erá nache erá ra enauac ra chalataĝac ena'am na onataĝanaĝac, nam nvenaĝanaĝa, ram ueta'aguet na laŷepí ena'am na laŷepí cam ua'agué.

Nache nam cheĝoqta'gué nache naiguí ra uo'ó nam mashe lo'oĝoŷaĝac mashe ŷatañé ra ialé taq ra aló nache egó' mashe nchet'tá ra naectaegué', nam lauo'pí taq ca paĝaguenaĝaqui. Nache himmata'á' nam nmallaĝacpí ram uo'ó cam ŷo'ót taq ra ŷaleca'guet nam na'añaĝac ra ŷaŷamaĝatchiguiñé na lme'naĝanaĝac nam al'uá sonaqta'á', s'amaqtenáq ra uo'ó cam qomi'ŷalecta'guetá, taq ra cam etec ra ñanomaqteguet ra qomi' saqaivo'neguet cha'yé qomi' choĝorá', nataĝacó taq nam políticas ra qailecta'aguet nam sheĝauapí ra cam ua'gué ca uañá.

Ram naloqnec ra ŷataqta qanaloqten, eyé naigui na'aqtec cheĝo'chiguí nache yo'oqtegue ra saq'ena'a' nam ŷaŷamaĝatipiguiñé na sonaqta'á taq ra ñaĝatec ra ualectá na togoshec no'ona'guet na saqaŷamaĝaren ua'á nam lmá', nam onaĝataqá', nam nqaec taq ram ua'gue ra ialecta'uá na onta'á. Ra mashe qoiasheguem nache naectaegué ra naloqtaĝanapec, qanoctaŷapiguí taq, soche qaicolec, nache qano'onaĝat. Cha'yé qalotá taq nŷot'ta'a' na loĝoŷaĝac nache ishet ra saleĝa'ta'á'.

Cheĝo'chiguí / Género

- Ŷanaĝataĝanaĝaec: tacheguí ra qainaŷa'guet na saq'ena'a' nam maĝasonaĝac.
- Aualectapegueuó: naiguí ra anachaĝanauó aualectapegueuó cam queta'á qamachaqcá aualeguet.
- Laĝaraec/ueĝaraec: ŷaq'naĝae/ec taq ishet ra qanauaĝaŷaĝasheguem nache'etae cam etec na qaecolec.

- No'onataĝanaĝaqui: nachená na nalletañé taq nquieĝatec nam laŷepí sonaqta'aguet (nauó', paĝaguenaĝaquí, n'uenaĝanaĝá).
- No'onataĝanaqá/nate'na'á': na'aqtec nŷoqtec ra ecó' na'aĝasontec ra qaŷauo'ó ra qoŷanaiguí nam enauac na sonaqta'á, qaralamaĝat, nañoĝoqui, nam taŷa'gué na loĝoŷaĝac, nam lañoqó' taq nam laiepí.

Villaĝac taq ra qanoctaŷapiguí ra ŷalegá'pí nam naigui na cheĝo'chiguí

Nam qanoctaŷapigui taq qanapaĝaguetagá na saqen'a´taq nam cheĝoqta'gué saishet ra chata'gué. Nache'ha'yé ra qaicuenatá so Olympe de Gouges taq so "Declaración de los Derechos de la Mujer y la Ciudadanía" som 1791 som nmallaĝac nam enauac so nalletaĝac nam alpipí so mashe XIX. Som na'a', ralaĝaec ca aniguí nache qaiconot ra onaĝaec na qanapaĝaguená taq na qoŷanaiguí ra na'aĝaŷaĝañé ra ŷoĝosa'á na nataĝac, político taq nam togoshec.

Simone de Beauvoir
"El segundo sexo", 1949.

"Saishet ra soche amñeguiñé ra am aló: avitá ra nache am. Qaicá ca taŷa'gué na chalataĝac, ra nqalaĝá canmayé lashevé nache naigui na lqui'í ra iapolec nam laiñegueshec nam sonaqta'á na sheĝau alpí; nache etá na laponaĝaquí na sheĝaupí nachená na ŷo'ottac nam iallep'pí qalaq so qaicá ca lapotec nache qoŷanaigui ra ecó' qoietegá alolé. Ram ndoteguet ra uo'ó cam qaitauanec ca nŷá nache ishet ra ecó' nataqaen ra nŷá taq l'llá. Qalaq ra am uo'ó nache am pa'iot, qa' so noĝotolec iañoĝot ra maeche uen'nataĝan ecó' cheĝoqta'gué maeche nŷot'tapeguelá'. Qalaq soua ialé' taq aló nam lo'oĝoŷaĝac nam uautec nache qaitauan nam nachaqná, na no'oĝonaĝat ram io'ot ra ŷaŷa'neguet nam al'uá, cha'yé ue'é naua lae'té, naua l'uaĝayé, nache saishet ra qaŷaloqnaĝaná ra ue'é ca loĝoqté taq ra qaicá, nache egó' qaŷaŷaten na sonaqta'á himmavec".

Joan Scott
"El género: Una categoría útil para el análisis histórico", 1986.

"Nam cheĝo'ta'agué nachená na no'oĝonaĝat na'achiguiñí ra ialeca'aguet nam sonaqta'á ndotapeguet na qaiŷot'tapeguet na naloqnaĝanaĝat na loĝoshetepí taq na cheĝo'ta'gué ra lataĝa'té uauchiguiñé ra mashe iale'guet nam namaĝasonaĝac".

Luciano Fabbri
“Apuntes sobre Feminismos y construcción de Poder Popular”, 2013.

“Sashetaq’ sa’ataqchiguiñé, ena’am naguí, nam aniguí so género, ia’aĝata’gué cam cheqaegué so nataĝac (nam n’cuen’nataĝá nam ialé taq na aló, saishet ra na’atetá himmavec nam sonaqta’á qalaĝayé maeche qailotaque qaiavo’ó nache ena’ac na nataĝac, cheqa’gué nam lpie’ĝac) togoshec (nam nataĝac qaiaŷaneguet nam ialé taq nam aló ra ra lapá nam qanaŷache’chegué nam yo’oqcheguí taia’gue na togoshec) taq ra ratataqgué (na taiaqgué ra qaŷaŷatetec na ialé ra ishet ra l’uá nam aló, taq na aló ra l’uá nam ialé, nache na loquiaqá’ nam naiguí ra etec.)”.

Judith Butler
“Deshacer el género”, 2006.

“Ram qaỹaỹateteguet nam cheĝo’chigui ra saqanaotgui nam togoshec nache qaiasateguet nam cheĝo’chigui nache ra qaỹaỹatetec ra maiche lataĝac neche ra, ra etec na loĝoỹaĝac, nache iauattauec nam qaỹo’ot, taq na himatauec na loĝoỹaĝac ra saishet egó’ yo’óq raq qaicá ca lataĝac”.

Lohana Berkins
“Un itinerario político del travestismo”, 2003.

“Napi travestis nachenapi nam sheĝauapi ra nauaĝaỹaĝasheguem naua nataĝacó ra qaỹetegasat nachaqná ra ecó’ ỹano’ot na lataĝac ra ỹa’ashaĝanáe. Nam sonaqta’a egó’ iataĝaỹaĝan nam loĝo’tepí nam himavec na sheĝap’pí taq na ra ishet ra qaitaĝaỹaĝan na qaique’etegá eso egó’ nataĝac, som saiqala’ná, nam ueta’á, taq nam lo’oquiaĝac taq na maische lqo’ĝó nam sheĝauá. Qoienec nam sheĝauá ra uo’ó na loĝoq’té nache ialé nache uo’ó na namó qalq nam sheĝauá ra uo’ó na loĝo’té laỹaĝa nachená na aló nache ram taegué nache qaiauat’ton ra aló. Qalaq nam travestismo nache na’aĝat nam qoỹenec naman na eauaqué noĝoq’té enauac na cheqa’gue na occidentales ra ecó’ Nae’taĝá ra etec nam ncuen’nataĝá nache ye’emaqtapec enauac nam ialé taq na aló”.

Julia Serano
"El privilegio cisexual", 2007.

"Nam himmavec qomí' shenaqtegá ra s'amaqtená' ra nachená ra ñaloqtená na alpipí ta nam iallep'pí nachena qaro'onatec ualectá, himmavec nam sheĝauapí ra ecó' npot'tec ra na'ñé nauá dos naiguiló naloqnaĝanaĝac ram amqaipa'ĝaneuec -iallep'pí taq alpipí- taq onolec cam rme'naĝan ená naguí sonaqta'á nache qoie'nac nam nachená lleguec. Qalaĝayé, eco' nache saishet ra nachená. Ram ñeguec ra qalca'yépigui nam alpipí taq nam iallep'pí nache lleguec ra etá, nataqaen ra so'otaqtec ra sachaqlec namayé. Ram uo'ó cam sa'ŷa'amaq'ten cam etec, nache himmavec ra qaŷo'ot ca say'lauá' ra iauat'ton camayé no'oneguec ra iala'á cam seĝauá: nache eco sai'lauá' ca etec. nache saishet ra nacheyetá', qalaq'yé enauac qantoĝonelec ra qoianaguí cam chagueqo'chiguí taq cam l'llá, nachaq'yé ra qoioq'tá cam neta'gué cam sheĝauá l'llá ena'am, taq ra qapio'lec camayé yo'oqcheguí ra esá ra iaconá lataĝac. Nae'taĝá ca qarcuen'nataĝá himmavec qo'mí' nam qarme'naĝanaĝac nchet'tec, nache nam, himmavec shenaqtec na saiaqa'gué cam etec ca sauoqtaequé qaralaqaĝat, taq ra soche sepetaq'tegá nam iallep'pé taq nam amp'pí ra ecó' himmavec nam ra selaq'lec nam sheĝauapi ra ñauanaĝae. Taq himmavec so'otaq, nae'taĝá ra qomi' cisexuales taq transexuales, ra qomi' heteros taq ra qomi' ishetree shenaqa'am na checná, nataqaen ra onolec bi-llete ra tres dólares".

Mauro Cabral
"Si yo quisiera" (extracto), 2007.

"Hajá ra haiom shetec ra shetaeque salat ra haiom cheqavec nam sacheĝo'ta'gué, taq ra haiom shetaeque ra etec ram himmavec sauotec nam mashe ỹé taq na ra ishet ra him'maq. Ra ecó' ishet, ra taqaen ia'auamaqten, ra haiem saŷaten ra sauat'ton nataqaen ra saishet nam nataĝac iaqa'á: ra no'on. Ra uo'ó ca la'aqtec ra qainomteguet ra nache haiom, qalaqyé nam ỹaqtaqá na'ñé nache r'collichigui nam hit'taĝaỹaĝac ram qaiasateguet raq ra saishet ra nam colelec na sont'ta'á, ra saishet ram uo'ó ca nque'en, ¡nam ara'aché!. Ndotec ra nmallaĝac/na'aqtecpi ra quetaguí nam al'uá qaicá nqanaĝateguet, ialé, nmetepeguelá', ialé.

Naloqnec. Cordobés añaĝaec. Nache etec, naqná na'attañé. Saishet ra rpoqó. Saqñeguelaq. Himmavec ye'emaqtápí. Shemaqta', ye'emaqta na laỹepi. Ñe'emaĝañepí nam sheĝap'pí ra ỹavoten so Señor, taq haiom nataqaen, ỹaleguet nam laỹepí. Ra maische haiom ra shuecnapec nam sachoqta'agué nache qaicouae, nam ioc r'ỹaĝatec, nam ñamataĝac teteguet ra ecó' haiom ỹeguelaĝatot na tan'naĝae. Ishet naqtaqaen ra saishet trans taq ram sheĝauá iale, shche iale, ialecta'aguet himmavec nam sheĝauapi ialé. taq nam alpi ram netalec nam al'uá. Nache etec ra ishet, ra haiom sauo'ó. Qalaĝaỹé saishet".

Eleonor Faur
"Desafíos para la igualdad de género en la Argentina", 2008.

"Ye na'aqtec (género) cheĝo'chiguí qaŷauo'ó, choqchiyá', nache himmavec ra qaŷoĝotegá enauac nam sonaqta'á (...) ŷalect'teguet ra qanayectapeguelec ra qay'ŷot'tapegá na nuec noĝo'té nam ueta'á na onataĝanaqá', ram qaimenec na qay'uetaeque taq ra qay'ŷaĝalec na qoioqcheguemec ra ialé taq na aló nam sonaqta'á. Ra qanquieĝatec, ra qanauaĝaŷaĝasheguem na natĝacó taq ra laponá'pi nam cheĝo'chigui coletapigue nam qay'ŷot'tapegá nam iallep'pi taq alpi ishet ra laguec pa'aŷaŷé na sonaqta' ra enauac qomi'himata'á', nache ra ialectapeuc nam lauo', lo'onatac, cam nata'águé taq na política. Nache na, qoiatepigui na organización na sonaqtaigui ra saleĝa'ta'guet na cheĝo'ta'gue qaicá ra qai'uo'ó ra nam qaŷo'on cam enec nam himmavec nam sheĝaup'pí alpipí tan am iallep'pí".

→ Nŷot'taĝac = Chego'cheguí / Sexo = Género

Nŷotaĝac: naiguí na lo'oĝoŷaĝac ra chego'ta'gué, nam lo'oĝoŷaĝac qaialo'naĝaná nam nataĝac ra eco' ue'e cauá (l'uarac-alolé /ialé-aló) ram qanaiachecheguí ram ñeguiñí taia'gué, ra ncael'tac, lo'oĝoŷaĝac. Qalaĝayé, na qai'ŷot'tapegá saishet ra tachiguiñá enam'am so yo'oqcheguí napi sheĝauapí ra uo'ó nam lo'oĝoŷaĝac nŷot'ta'a.

Cheĝocheguí: nache ná ra egó' nataĝac chaqa'gué ra mashe qaiauo'ó na loec ra, ca cheqa'gué cha'yé na nataĝac taia'gué cam ua'gué uañá/ua'gué. Nam sonaqta'á qananactaegue' so togoshec ua'au nataĝac ra ue'e cameyé: aló (laiaŷaĝá) =alolé // ialé (namó) = l'uarac.

→ Cheqa'gué = Aló / Género = Mujer

Qanasachegué cheqa'gué ra aló alpiluec ra qaiaŷaŷamaĝañé ra saqaialaĝalec ra uaĝaŷá' ñe naiguí ra cheqa'gué nache saqaŷachaĝan ra uaĝaŷá' nache ye namaĝasoĝonaĝac souá ialé, so aló taq LGBTI+, cam ua'gué ca sonaqta'á nache qandotapeguet onolecta'á taq nam laguipí cam etec ca nŷot'ta'a nataĝac.

Qanauaĝaŷaĝasheguem ye cheqa'gué: Taia'gué ŷot'taĝac-cheqa'gué. Uaĝaŷá' ye cheqa'gué

"Ye lataĝac nŷotaĝac-cheqa'gué nacheyé ra tasa'guet nateteguet taq ra saia'naq nam femenistapí, cha'yé ra saishet ra qoŷoqtegué, ra qom' ñeguiriñé ra alpí, yem na'aqteguec iecchiguí ra qomi' alpí, nache naiguí ra chegueĝo'ta'gué so togoshec, ra ego' lata'araec saqanaŷa'ñegué nam eta'ŷáe na lo'oĝoŷaĝac taq nam enecpí".

Dora Barrancos (2004)

Togoshecpí, so paĝaguenaĝac so cheqa'gué qailotaguí so nque'naĝac ra qailalec ca naloqnec ra uapeguelec cam qoietapeguec qaŷaŷamaĝañé na lapaqtiguiñé sonaqta'a ra saŷa'naq nagui. Eso nasataĝac nache ŷaŷamaqchiguiñé: ye taŷa'gué nŷotaĝac-cheqa'gué, nache, qanauaĝaŷaĝasheguem na sonaqta'a nataĝac nache ie'etegué na ŷamataĝac nache no'onaĝategué ra uaĝaŷá' ra enauequé ialé', alol taq LGBTI+, nache naiguí taq na naloĝoc ra saq'ena'a' na nolecta'a. So 1975, Gayle Rubin (1975) iañiguí son uauchiguiñí ego' onolec lta'araec na'at'tañé ra cheqa'gué qaiqolat'tapiguí nŷotaĝac ye no'onataĝanaĝac. "Ye lataĝac ra uaĝaŷá' nam sonaqta'a nache qoianaeguí na no'oĝoŷaĝac nca'altauec nam taŷa'gué ra laguec nam uapegué' nam sheĝauapí". Nache na ncuen'nataĝa qaŷe'guen qaŷachaĝan ra ená sanalo'guet ndotapeuet nam alpí taq na LGBTI+ cheqaiguí ram uaĝaŷá' nam sonaqta'a yo'oqcheguí ra qaŷaŷamaĝa'ñé na lataĝac.

Napi uaĝaŷaĝac saishet ra esá qalaĝayé qaicá ca hi'ue'lec, cha'yé naiasheguem ra qaialaĝalec ra pa'aŷañéguet na qoiectegá, chegueĝoqtapiguí taq na nsheguenaĝanaĝacpi, ego' quetapiguí ra saqaila'a nache saqay'uata'a ra loec alpiluecpi (ye'maqtapoc, uotaĝanaqae, yacnaĝae, me'naĝanaĝae, choĝoraqtá, sa'ra'añé, qaica ca naigui, taq qalotá nam laiepí), nam qanashetaeque luec nam 'uarac (añaĝac, sar'sallé, ŷa'naĝanaĝaec, ialemaqtá, qoioqtá, qamachaqcá qoienec) taq ra ramayé nache himmavec ra ego' pa'aŷavec, na abyecto, na "santenegué", nam qaipa'ĝanavec: napi nataĝacpiolec, na'aqtaĝaneguecpi taq na qoietapeguec saq'ena'a'pí taq na hilotaeqe na cheqa'gué ra iachañá nam inqui'iec na lapaqteñé ra ue'e camayé[2].

Cheĝo'ta'gue na qaŷotauá ŷotaĝac anatómica-fisilogica nache iaqnec na ltaĝaŷaĝac, naloĝocpi, onataguecpi, me'naĝanaĝacpi, enecpi taq na qaioĝorenpi na sonaqta'a ra ego' tachegué nam uetalec na uaĝaŷa'pí nam sheĝauapi ra ŷaguec (taq

[2] Nam naigui saq'en no'oĝoŷaĝac taq nam lle'guenaĝac nam no'oĝoŷaĝac ra ialecta'aguet nam etapaeguec nam nloquiaĝac taq ra qaiuat'tonec ra mashe na'anñepí na LGBTI+ taq nam lataĝac ra maiche na'aĝatteguelá'. Nam qaŷasaĝui "saq'eneguet" nmitaeque ra iachaĝan ñe chegueĝo'chigui na añaĝac nache iamaq nam cheqa'gue taq na lmanaĝanaĝa. Nache na ena'am nagui, ianasheguem ra egó' enapegá ra saŷalaĝaguet taq ra saqŷacnoguet na qaoiectapigui ra na heterosexualidad ena'am na mashe na'anñé política, ŷo'ot'tecpi iachaĝan nam laŷa'nec cam ua'gue taq ia'añaqchet nam sheĝauá taq nam laiepi, nachená ra egó' na'at'tañé ra mashe natetá' cam ueto'ot cam nchaqnaĝac taq so nquieĝa pa'atalec nam nachaqná (Flores, 2005; Saxe, 2018).

ŷacheguêĝotapigui) iachalec na lapa'ta'a taia'gué ra saishet ra qalapaĝá' nam qoietapeguec na sonaqta'á ra cheqa'gué.

Nam iamaĝataĝac ra na'aqteguec ra himmavec ra ua'gué ñichuiñá nache qanauacheguí ca nŷá'pí (nam nauo', ñe paĝaguenaĝaqui, onataĝanaqá). Taq, ena'am nagui, ŷaŷamaĝa'ñé nam lataĝac ra seme'naq nam al'uá, ncuen'nataĝá, qai'uat'ton taq qaŷe'eguen na chalataĝac. Ram taŷa'gué na nataĝac ra seuaĝaŷaĝa'guet senomaqtecguet ra ego' "qaicá ca etec" taq "himmata'a'" ra hivitcheguiñí nache saqaiasuelec: saq'ena'a' taq na nquie'ĝá qamachaqcá ca "sanalo'uá" cam etapeguec taq ye mashe ŷa'atañé.

Na saq'ena'a na cheĝot'ta'gué, som ŷaĝatec taq nquieĝatec nam sonaqta'á nache nalec so qaitatalec ra uo'o ca ltaĝaŷaĝac ra qoiañiguiñá ra lmaĝasonaĝac nam iallep'pí nam alpi'pí taq napí LGBTI+. Nam sonaqta'a nagui na'uo' ñaq'etá ra naŷamaĝatiguiñé uetectegá na mashe lapaqteñé, nache na l'uaraec nache hipaĝañé na alpipi ego' alpiŷaĝac cheqa'gué ra uayá' na añaĝac taq ra qanaloqten ra uo'o cam lamaqtegueló taq cam laiepí namashecpí enauac.

Iauat'tauec na qanotaŷapiguípi, ralaĝac nme'naĝanaĝac ye nŷo'naĝac taq cheĝo'ta'gué

So Icuen'nataĝá Judith Butler, so lo'onatec "El género en disputa" (2018), ŷauo'ó so Icuen'nataĝá ra nacheyé naigui ra ŷotaĝac taq cheĝo'ta'gué ŷauatec nam ralaĝac qanoctaŷapiguí nache taŷa'gué ra mashe qaina'ŷac naua nataĝacó taq na lataĝacó ra qomi' ŷañiguiló ra nache shenaqtéc:

> *"Ra qanasoguiñé ye nerec massheyé nqaen ŷotaĝac, qalaĝayé onatec qaŷa'cheguiñé "nŷotaĝac" nache nam taĝacpí qanauaĝaŷaĝasheguem ye ego' cheĝo'ta'gué; nache himmá su cheĝo'ta'agué (…) Nache nam qoietapeguec ego' saishet ra qaŷaŷamaĝañé ra cheqa'gué ra qaŷaŷatetec na taĝacó ra nŷotaĝac, ená nache ra mashe uo'o ca uetaiguí qoianaguí cheĝo'ta'gué. Nache saishet ra nacheyé qailotaguí ra ego' nanet'tañé taĝacó so ŷo'naĝac nanet'tañé (ra naigui saqanaraalaĝat), nache taqaen ra ŷecchiguí ra qai'iotae'guá ra so qaiauo'ó nache etec ra nacheyé lleguec na ŷotaĝacpí. Nache qandotapeguet, so cheqa'gué nache saishet ra taĝacó yem ŷotaĝac nataqaen nache lleguec na taĝaŷaĝac/taĝacó nache somaye "nachaqná ŷotaĝac" nataqaen ra "ŷotaĝac nacheyé" ñaĝatec taq ra lapaĝañé ra ego' 'ua'au na'aqteguec', chaqa'gué taĝacó, ená uetalec na nloquiaĝac saqayqocha'á ca ueta'á nam taĝacó ra noqchela".*

Somayé cheqo'ot, qailotaguí ye napaĝaguetegá na cheqa'gué, saishet ra ndotec na ŷotaĝac ra qalca'ŷépí nam nquieĝat'tepeguec na iatañé lamaĝasonaĝac taq ca'aĝaguenaĝac ra cheoqta'gué. Nam cheqa'gué taĝacó nachená ra qailaĝatec na no'onataĝanaĝac ra ishet aua'uo'ó ca maiche arcuen'nataĝá ra anaiguí ye ŷotaĝac taq ra etec ra souaq'ta'geuet yo'oqchiguí taq anmataĝac ra mata'get na ar'ŷepí. Somayé Butler, ye chqa'gué taqaen iaqnec ye ŷotaĝac.

Qaipa'ĝaneguet, maĝasonaĝac taq na'atec qauemapi

"Arroz con leche
me quiero casar
con una señorita
de San Nicolás

Que sepa coser
que sepa bordar
que sepa abrir la puerta
para ir a jugar"

Canción popular

Som uañá ca cheĝochigí ñeguiñé, nam qanachalataĝac cheoq'to'ot ra qaipicten ra qaiapaĝaguen taq na onaĝaeqá cam sonaqta'a nache iachaĝan ra nachaqná ueta'á nache saishet ra qansoguiñé. Nam lalacó nogoshec, na loĝot, taq nam la'ashaĝantecpi, ra taqaen qay'ŷaĝaná ra ueta'a ñe paĝaguenaĝaqui, nam sonaq'ta'a nagui na qar'uó'pí taq na naguipí arleĝaqui, ego' qoramcheguiñé netagui na qaipa'ĝalec taq na na'aqtecpi qauem ra chaqa'gué.

Ram etapeguec ra nacheyé, taq ra nacheyé ra paĝaguenaĝac ra icotapeguet ñe paĝaguenaĝaqui taq ñe lauó'pi, saiatenaq taq hinquieĝatepeguec ra etec na so'otaq taq semetenaq nam al'uá nache qaiqotaĝalec na llequiaĝac nŷot'ta'a cam etec na cheqa'gué. Nache etec ra qanauaĝaŷaĝatiguisheguem ca yo'oqcheguí qotaĝac na alpi lvillaĝac saq'ena'am ra nateteguet na l'uaraec'shaĝac, ua'a nache ena'am ca artaĝac taq ra am uenaĝaec nache am qaio'ĝoren ra nŷot'ta'a ra ŷo'ot na onolec ialé, onolé aló taq LGBTI+.

Ram naloqnec binario hegemónico ra hiqolaĝachigui nam sonaqta'a enauaac na iallep'pí taq nam alpi nache qaŷauo'o na laleguepí naloqnecpi, qaipaĝaneuec taq dicotómicas, ŷa'an lca'aŷé ra qaipaĝaneguet na onoleta'a taq ra qaio'ora'guet nam sheĝauapí ra sanachoĝot'tá na naloqnec. Napi qaipaĝaneguet nache ŷauo'ó na ŷo'oqcheguí taĝacó qai'uat'ta'guet taq qanshetagá nam loĝo'tepi, nache ŷo'oqcheguí ua'guet ra saq'ena'a' napi laguipi qai'uota'a nam l'loqó' ra mashe laguec taq ra coletapiguí nam sonaqta'a'.

Nam na'aqteguecpi na cheqa'gué nachená na qai'uo'ó nqui'ipí, qaienaĝacheguípi natqaen na ncuen'nataĝá qanmatiñé ra qanasachegué na sonaqta'a ra mashe qaicotepegue'uá ra qanauaĝaŷaĝasheguem na lo'ĝoŷaĝac nam sheĝauapi. Enapi uaqte'uá so lo'ĝoŷaĝac ra qailemaqtaleec nam qoŷetapeguec ra qanaloqnec taq ra nacheyé ra himmavec nam nachaqná etapeguec nam chalataĝac.

Nam iallep'pí qanmaĝalec ra qaipaĝaneguet na hil'looguet nache qaŷo'ĝoren cha'yé uaqteguet nam io'ot'tecpi taq ŷaŷamaĝateguet cam ua'gué ca taegué ra hil'laeque ca halom, raueĝanáĝalec. Nache ena'ac, ego' mashe iauo'o ca ltaĝaŷaĝac ua'auec, nam

ueta'a qoianesheguemec taq ram napaquelecpi nam laŷepí. Qalaq som laŷepi, nam alpipí taq na LGBTI+ nache qoŷegá ra pa'aŷa'guet nam naŷasheguem, naco'nae nam lauoché, na llaqtaĝanaĝac, paĝaguenaĝac taq na ntelaĝá na ñaqpiolecpi, nsoĝop'pí taq na sheĝauá uo'o na na rque'tagá.

Qoietegá nam iallep'pi ra	Qalaq nam alpipi ra
Añaĝaec	Sa'ra'ñé
Etagá ra esá	Lsoĝó
Nlotec	Saq'qaiñoĝot
Lletaĝaec	Nmayaĝac
Opaec	Opae
Sarapinaĝan	Iqae
Sararenaĝan	Rsot'ta
Ndotec	Nchet'tec

Qalaq nam LGBTI+ nam etecpi taq ra qaila'a nache uo'o nam na'aqtecpi qaiŷoqtelec nam nquieĝá taq saq'qanasheneguet, nache esá ra saishet ra qaiavó'o nam nachalataĝac:

- Qoienec ra sa'no'on / saqnaiaten
- Qaica ca lataĝac / nam lo'ĝoŷaĝac qauem
- Saishet ra uo'ó cam lauó' / saishet ra etec
- Iavoten nam ñaqpiolepi taq nam nsoĝopi / qamachaqcá cam etec

Nam qaipa'ĝaneguet nam:

- Qaipataqteñé ndo'guet na taĝacó taq na sonaqta'á
- Hil'lolec nam nachaqná sheĝauá
- Naŷa'né' na ralaĝaec taq naŷamaĝateguet
- Taŷa'gué, laguecpi taq mashe naloteguet napi organización social, taĝacó taq na yo'oqcheguí qai'uen ra esá cam ua'gué taq ca ñechiguiñá.

Napi qaipaĝalec taq na taĝacó nam qaimetetecpi sheĝauapi, ra qay'uoteteguet nache qaiconeguet, cam etapeguecpi nache qaimalec qaiasaĝalec enauacpi taq, nachecapi, cam etapeguecpi nataqaen ra ŷaconeguet, nache nachaqná qando'guetpi nae'taĝápi:

- Ra amqailat'tañé taq saq'aqairen som sheĝauapi ra saishet ra am ŷasateguet so amqoianaguí.
- Ñe ñegueuó amsaqanasheguet na arsapachaĝá ra shetaeque auo'onataĝan.
- Na saqaŷataĝalec nache iauo'ó, egó', ŷamaqtapeguec na heterosexualidad.
- Na nco'ĝoc egó' nvenaĝanaĝá.
- Laloqnec na nqaegueuó na paĝaguenaĝac manaĝanaĝá sexual taq nquictavec(reproductiva).
- Vichiguiñá nam nquieĝá
- Nmitanaĝanaĝac nam no'ĝoŷaĝac ram cheĝoq'ta'gué.
- Qaipa'ĝanauec nam lmayaĝac taq nam onataĝanaqá' ŷasoĝat nam chqaegué.
- Nquieĝá taq nam na'aqteguec ŷasoĝat ra LGBTI+.

Nam qaisaĝalec taq na na'aqteguec ra qaiasaĝalec

Nam uetaiguí na na'aqteguec taq nam qaiachaĝatec nache ialecta'guet nam taq na na'aatañé yo'oqchiguí ená sonaq'ta'á cha'yé ialec'ta'guec nam cheqa'gué taq nam nŷot'ta'a'. ¿Negue'? Enapí ra iasateguet ra iachaĝan taq iasheguem ra masheyé, nam sheĝauá taq na yo'óq, ra mashe ŷatiguisheguem nam yo'oqtá ra pa'atesheguem taq ra qana'anñé na nŷot'ta'a taq nam laguipí mashe nachaĝatec ra ŷot'tec.

Enapí nachená ra etapeguec nam qaŷamaĝalec taq nam na'aqtaĝanaĝac na cheqa'gué ra yo'oq ra qaŷauachiguí nam uauchiguiñé na'aqtaĝanaĝac ra qalotá. ¿Ishet ra qaiauaĝañé cam etec namayé?

"Nam qancot'tapiguí na partido DD ra ŷaconeguet himmavec ra nataqaen hil'lo'guet cam nachauó cam laguí"

Cam etec am:

"Auiláq ra ŷauanaguí ra himmatsouá tres alpi taq soua dos científicos"

Cam etec am:

“Som alpi iaconeguet ram lo’onataĝanaĝac ra ishet ra iachecayé ye na’a’ qalaĝayéhil’lotaequé ra yo’oqchegué nate’é soĝorae”

Cam etec am:

“¡Somayé ŷauotaequé ra qoví so laué taq chaĝaraelé! So concejal ra qai’uachiguí ra iacotaguí so l’uáq so l’ŷá aló”

Cam etec am:

“NŶALAQTOC: onolec som travesti ram ŷalegoguí ñe legislatura provincial”

Cam etec am:

“Som qa’añé qailalec mashe qaica cha’yé so pé l’llá ta’uá so ponaĝac nasoté ra saqaiashene’uá”

Cam etec am:

“Uo’opí nam hin’naĝauapí gays ra ishet ra him’itauan ra ño’ot’tá, ŷa’aĝat so ctor”

Cam etec am:

“So paĝaguentaĝanaĝac nacola’ ra paĝaguentaĝanaĝae: lauó’ taq som directivos quetrapegue’uá ra qaimetre’en ram psicológicamente”

Cam etec am:

“SP ndotapeguet ra pataeguí som aislamiento ndoteguet so bata taq qaicá ca nmaquillaje”

Cam etec am:

“So aló JP iera’ĝatoiguí nam redes ra ŷateñé so chectauó lamaĝasó qaloc ¿Quéetc som hil’lotegué nam rtaqtec?”

Cam etec am:

“Haŷom saishet ra etec”

“Haŷom saqaiet ra shenac ra ŷaqaeuatectegá”

“Saishet ra qomi’ qouemaeqá”

Secuen’nataĝanáq ra cam etec ra salegueqta’aguet nam naguipí ra ishet ra ia’añaqchet cha’yé ra mashe rcuen’nataĝan ra napaĝaguená ra etec namayepí, nalotañé, cam etec ra loec taq ra io’ot cam lapaq’tañé nache nam ueta’á/sonaqta’á ra ¡taq nam qaralamaĝat qarloĝoc! Nam qancotaiapigui ra nachená na ncuen’nataĝá ra nam sheĝauapí laguelec nam yo’oqchiguí uapiguiñalopi na namaĝasoĝonaĝac ram egó’ ra uo’ó cam auachegoqchiguí cha’yé “esánqae” ra naŷamaĝateguet namayepi. Qlaĝayé ra “egó’ ra nasaĝae ra etae’nqaen”, ¿egó nache etae’ naqaen ra etec?

Nam na’añaĝat’tec egó’ saishet ra onolec ra ŷaleca’guet nam nanomteguet ra sanalo’guet cam la’ñaĝac ra egó’ nanomtapeguet ra shetaeque ra iañoĝot, nache nataqaen nam ra egó’ uo’ó nam ndotapeguet ra ialecta’aguet nam na’añaĝac nache ra qanaŷamaĝateguet na qanapaĝaguená nam ueta’á nam ámbito público taq nam privado.

Na qanachalataĝac nache jec ra qaimeten/qaimetetec cam uapegué. Nam yo’oqchigui, ra maiche an’nataĝalá ra nache ishet ra qailaequé ca etec ra ñauat’tonaĝá’ nache egó’ saishet ra shenaqa’á’, qauemaeqá taq auo’repeguec ca ar’ŷá.

Chaqnaĝaec, naco'nae nam añaĝac, ño'onnataĝanaĝac, nca'aĝaguenaĝac taq nven'nataĝa qauem

"Ra nagui na lta'araec nam sevenaq ra ueta'a na ptriarca, raishet ra naueguelá', nache etec qaiamaq; ra qaiamaqtn nam lapá na sheĝauapi, nam laiguiñe nam nachená nam sheĝauá, ra egó' naquisheguem pa'aguiñe ena'am somaye. Nache etec, nache esá, ra cheqñeguet nam la'añaĝac".

Virginia Woolf (1929/2019)

Nam chaqnaĝac, egó' qanasaĝaŷé qaŷauaĝañé nache qaŷaŷa'neget na yo'oqcheguí nam ueta'á na n'uó' lme'naĝanaĝac feminista, nache qaŷauo'ó som neré "Politica sexual" lo'onatec som paĝaguentaĝanaĝae taq loquiaĝae Kate Millet (1970). Somayé, iereñé taq iaĝat nam chaqnaĝaec nache:

- onolé lataĝac na organización social ra ŷauo'ó taq nalletañé ñe no'onatá nache egó' ŷachaqnem nam ŷallep'pí nache ianem n ara qaŷauo'ó taq qaiaue'lec saishet na alpipí.
- onolé n'uen'nataĝá, na no'onatá n'uen'nataĝá taq ra qaŷa'amaqten ra nacheyé taq qanalletañé nam etec (Millet, 1970).

Ñe no'onatá chaqnaĝac saishet ra mashe na'anñé nache saqanaqat, taŷa'gue ra qoianaguí som vi'í, ianec na uo'ó taq qanaralaĝat'taguet so laŷepí, qalaŷé nache etá'e ra jec'tá. Nam loquiaĝac femenistas taq LGBTI+ nache ishet ra qanalaĝa'ñé so qaiqolategá, qaŷaŷa'chet nam nam na'aqtecpi nache qanoctaiapiguí cam etec na mashe lapaqteguiñé. Qalaĝayé, nache qaiaŷamaĝatiguiñé ra him'ma'á nam sheĝauapí taq ra egó' ueta'á nam nchĝoyec taq na qanquieĝatepeguecpí lapá nam nataĝacpí taq luecpí ram him'mavec ra ñallaqtañé.

¿Qué'etec? Ená chaqnaĝaec ishet ram nquictauec nam la'aqtaĝanaĝac taq ra napaĝaguenaĝac nam ueta'á nache enac:

*** = X**

- Ená onolec ra onatá ra naloqñegué nam nataĝac, ncuen'nataĝá, nquieĝá, ne'enaqtec, na'aqteguec taq na saqaishen yo'oqcheguí taq na masheyé.
- Nam qaŷa'anñé nache qanauaŷaĝasheguem na saq'ena'a' taq ra qoŷan nam mashe ueto'ot nam nchaqnaĝac nam iallep'pí nache pelec nam alpipí taq na LGBTI+ ram queto'ot na na lpie'ĝá ncal'taec.
- Qanochenaĝatec ra qaialecna'pí na lmaĝasonaĝac nam nauó'pí (taĝaré/ñalec, namoĝo'u enauequé) nache naĝaiaĝac enauac nam neta'á taq, nache qando'oguet, na llegueuó na enec.
- Ŷauo'ó nam loquiaqá' taq sairaĝan ra iapo'oguet nam na'aqtec l'llá no'oĝoŷaĝac iaguec nache saishet ra qaialaĝaguet nam ŷa'at'tañé nataĝac qailotaguí.
- Nam alpipí taq nam LGBTI+ him'mavec ra qailotaguí ra nŷot'ta'á na naiguí taq ra qai'ŷalaqchet. Nache ená na laloqnec nam ra qaio'ot nam lshenecpí, nache saishet ra ne'ná qaŷaŷalaqchet nam lapá nam ndotapeguet nam alpí choĝorá nam ŷaqa'á nam cheqa'gué ra mashe uo'ó na lo'onatec ra nataqaen ra mashe profesional qalaĝayé cheqa'gué nam qapio'lec cam lmayaĝac; nache ram qailo'guen ra taigué ñe centro de salud nam aló ra ualaĝae qalaq nam saishet trans nache egó' qandota'guet.

Nam chaqnaĝaec nalletapiguiñé nam egó' mashe én ra qailotagui ra nachená na ialé ra cheq'tot taq ra maiche nmatalé' ra chasotá ra hil'lotagué' na lmá'. Nam al'uá sonaqta'á ra qailotaguí him'mavec ra nachená na iallep'pí, enea'am na laŷa'nec, na organización nam sociedad, na onatec, som togoshec, ra etec, na qaŷalaĝalec mashe nanet'tañé nache ram chegoq'chiguí nam lmanaĝanaĝa taq cam hiv'uetaequé na m nachalataĝac enauac, nachaqná.

Ram qailoqnaĝaná, ra qaicuen'nata caq etec ra qai'uaĝaŷaĝasheguem nam naŷa'nec ená yo'oqcheguí medicina tradicional, amqaŷa'loĝonec nam etec na lapá qailalec ra talec nam yo'oqcheguí taq qaiasaĝalec nam nam lo'oĝoŷaĝac nam ialé (napi l'llimiaĝá nam nquiyaqté qailalec nachenatá ra naectqegué som iesá nache yo'oq nam lo'oc enauac nam iallep'pí). Qalaq nataqaen ishetra selaqaeque ca qarcuen'nataĝá nache

saishet ra nacheyé ra qailotaguí ye la'aqtec, nache cam ua'á nam iallep'pi maiche npa'alá' nam etec ra namataĝalé' enauac ra nenauac nam sheĝauapí ra egó', ra esá, nache lleguec ra nacheyé taq ra qailotaguí ra egó' saishet ra qailo'guet nam alpipí taq nam LGBTI+.

Yem nme'naĝanaĝac ra nachená nam ialé, ra egó' lataĝac lta'araec ra iapalaĝat nam alpipí taq nam LGBTI+ ra saishet qaŷa'aĝat nam togoshet na'aqtaĝanaĝac, nache qaipa'aĝateñé nam la'aqtecpí, nache egó' qaicá lapotec na etapeguec nache nam la'aqtecpí nache saqaŷaĝaŷá. Nache ra rtaqtecpí ialaequé ca lleguec taq lataĝac nache naralaĝat'ta'aguet nache'etá'e, qailotaequé cam etec taq ca la'aqteguec lleguec ra hit'tauan ra nquictauec.

"Am s'aqtaĝanem ca etec", etá'...

Nam nerec "Nam iallep'pí haiom ra'aqtaĝanem na nachaqnapí" (2015), so iereñé Rebecca Solnit na'ĝaŷaĝañé cam etec ca llec ra qaio'ot cam etec nam ialé namataĝalá' taq ra hi'ŷot'tapegá na enauac alpí nache egó' ndotec nam iallep'pí ra nacheyé ra egó' onolec'nqaen ra ia'naĝanaĝaec, taq na aló nache egó nachená ra qaiapaĝaguen.

Rebeca Solnit
"Los hombres me explican cosas", 2014.

"Nam iallep'pí haiom ra'aqtaĝanem na nachaqné, haiom taq nam alpipí, na'taĝá ra sa'ŷaŷaten qalaq ca qana'taĝatapiguí. Uo'ó na iallep'pi. Him'mavec nam alpí ŷaŷaten nam s'aĝat'tec. Qalaĝayé ye opashaĝac ye egó' ŷo'ot ra qaiqola'ná, qalaq uo'ó ye na'a', som qamachaqcá ca aló cam ua'agué ca no'onaĝá; nachesó ra nalletañé som alpi'pí ŷauo'ó qoioqtegá ra saishet ra rtaqá taq ra rcuen'nataĝan taq ra saishet ra ra qana'aĝaŷaná ra egó' rqui'gue'uá ra nañoĝotá ra io'ot; ra qaipaĝa'tañé ram egó' qai'uo'ó ntocheguiñé som alpipí qa'añepí saqaichaĝanpí, neche ena'am ra esó quetegé' som nqaec, ra etegá ra saishet ra ueta'á na al'uá".

¿Anañoĝotá' som na'á' ra avo'ó cam ara'aqtec arcuen'nataĝá nache avi'itegá? ¿Vo'ó cam na'aqtec ŷapac ra qai'vo'ó? ¿Eta'á' nam him'mavec nam sonaqta'á?

Nam qaŷot'tepegá nache egó' choché hi'uen na chaqnaĝaec. Egó' lataĝac ra enauac na'aqteguec taq nache qapal'teuá' na ncuen'nataĝá ra uo'ó cam hl'llá sheĝauá lta'á. taq

cam sheĝauá ialé, taq ca lahiepí saq'en, alpipí taq nam LGBTI+. Nache ram etec, himmavec nam alpipí taq na LGBTI+ enac, qouo'oché nataqaen ra qacuen'nataĝañé nache egó' saqai'uo'ó taq egó' saqpoc.Qalaĝayé, Marlene Wayar (2018) ŷaĝatchiguiñé nam uo'ó chaqnaĝaec nhŷá ra qoŷatapiguí ra qañi'ŷá cha'yé qoiaatagui ra chaqnaĝaec. Na qanauaĝaŷaĝasheguem nam naloqnec nache qaimata'á' yem etec: enauac ra qarmata'á' ra saishet ra qomi'qanasheneguet ra shenaqté'.

Enam ŷauo'ó ŷasheguem nam saq'en saqama'guet, ndenaqtaĝanaĝac, nachená nam chaqnaĝaec, taq ra qanauaĝaŷaĝasheguem da saq'en ra laguec nache ño'oĝoren nauá dos nqolanaĝá cheĝoqtotpi: seqataqpec nam qomi'napaĝatalec taq ra qanayectalec ra qarasoĝoshec nam shenaqtá. Qaŷaloqnaĝaná, uo'ó ra qanataĝañá qanamaĝalec nam alpipí taq na LGBTI+ ra ueto'ot qapio'lec ra noqla'anae ra iacolec ca lasataĝac, ialegue'uá ca ntaĝaŷaĝac política, ra paĝaguentanaĝae na'acheguiñí taq ra mashe uo'ó ca lo'onatec ra mashe nate'é. Enam na'aqtaĝanaĝac nache ena'am nam la'aqtecpí, cam taia'gué nam ltaĝaŷaĝac, ra nŷot'ta'guet na cheqa'gué na nataĝacó taq ra napaĝaguenaĝac nache etáe'. Ra ue'em nam alpipí taq na LGBTI+, saqaiauo'ó enauac nache egó' soche qaioĝotegá, saqaila'á nam l'uenaĝanaĝá taq so laŷa'nec, qanmaĝá ra eso enauac l'uenaĝanaĝá, ra egó' soche lapá nam yo'oqchiguí nquieĝá nloquiaĝac.

Nam ŷoqnaĝac ra na'aqteguec

Nam lataĝac nam ntaĝaŷaĝac taq ra aqteguec na tonaĝacpí, ncuen'nataĝa taq ca etec, ena'am onataĝanaĝac ra qaŷalaĝatec qaŷagat'tá ra qana'aqtaĝané' nam l'ŷepí, nam na'aqtaqá nache ena'am lleguec ra qaŷe'enaĝat taq qaioĝoren na na'aqtaĝanaĝac, ra egó saqay'uen taq saqay'chaĝan nam alpipí taq nam LGBTI+.

So filósofa taq intelectual Nancy Fraser (2011) nasoqta'á ye "saqaŷamaqten saq'uo'ó so ncuen'nataĝá shet'tec ra nachená na alpi uetoiguí na la'aqteguec na ntaĝaŷaĝac nache egó' saqay'uo'ó ca naiguí, nache egó' soche qaioĝoren carco'lec enauac na seĝauapí ra qai'uen nache soche qoŷanesheguem ena'am so aló ra uo'ó ca natalec qalaq nache qaŷaloqnaĝaná ra ena'am ca ialé. ¿Enauam qomí' ra seuataq'ta'á nam al'uá ra himavec himata'a' nam neta'á?

Naguí, na qanqot'tatapiguí nam na'aqteguec ra mashe laguec nache mashe iagec. Nache saishet chapeguet ra egó' saq'ena'am, nataqaen ra ra ena'am ra qaisateguet, egó' eso na'aqteguec "togoshec lliquiaĝac so ialé" so "Som lta'alpí ra na patria". Ñaq'etá ra qan'noŷa'guet taq qoramcheguépí, nataqaen cam ua'gué taq na sonaqta'á ra ialeguet na instituciones, nam sheĝauapí ra iot'tacpí taq ram rtaq'tecpí nam la'aqtaqá nache castellano enauac ra senataĝanaqtec ra che'etó taq etec ca qaraqtec, cam ne'gue'cá ca qaialecnaĝanauó/qaiquelocauec taq ra laquió' ra qomi' chegoq'tot ra salegueq'tauó/qaiqueloĝore'.

Ram qaiotat'cheguiñé ra etec, ishet ra an'nataĝaná ye lleguec "(Re) Nombrar. Guía para una comunicación con perspectiva de género" na laponaguec Recursos para la Acción.

Na misoginia himmata'á' nam qaiasaĝalec nache nlletañé na chaqnaĝaec. Ram naiguí ra qanquiŷá taq sai'uo'neguet nam iallep'pí ra taia'gué nam alpipí, lataĝacó ŷe'enaĝat na aló taq himmavec enapí ra saishet ra ŷa'aĝat nam lo'oĝoŷaĝac uetot nam nca'aguenaĝac nam iallep'pí.

Nam nlletañé so na’aqtec misoginia enapí:

- Qaipet’tegá qaipa’aĝatañé ra cheqa’gué: nam alpipí taq ra lataĝacpí ndogoshetec nam lo’oĝoŷaĝac ra ndamiaĝá, nsat’talec, sa’raañepí taq poctá nam la’añaĝac.
- Qaipet’tegá qaipa’aĝatañé na lsoĝoc: nam alpipí taq ra lataĝacpí ndogoshetec saishet ra nloqten ra lyaĝá, ra egó’ nachaĝatecpí taq iauec nam iallep’pí ra qauem nam nqaec.
- Qaipet’tegá qaipa’aĝatañé na lme’naĝanaĝac: nam alpipí saishet ra ndouec na loec, saq’ena’ac taq ra napaĝagueneguec nache taŷa’gué saq’pa’á ra nate’é taq nache hil’lapegué’ (Bosch, Ferrer y gili, 1999).

Enam ncun’nataĝá ena’am ra ioĝosa’á taq egó’ qoioqt’a souá na’aĝa’té, ñaq qaŷaŷamaĝatepiguiñé na paĝaguenaĝac nam sonaqta’á, taq ra qaŷoĝoná saq’pa’á nache ia’añaqchet nam io’ot’tac saqalqpí, ena’am ra qaypo’oguet ye llegueuó nam alpipí taq nam LGBTI+ nam yo’oqcheguí cam uañá, nache nalotegué cam ua’guepí, ena’am napí nlataĝanaĝac, sheĝauaaló taq nachená na qailat’tecpi.

Na qancotaŷapiguí na na’aĝa’té: na’aqteguec nam chaqnaĝaec

Eso 1405 so filósofa taq poeta **Christine de Pizan** (2001) ŷeñ’ñé “Ra lmayaĝac nam alpipí”. So neyeguishec lme’naĝanaĝac ra qanauaĝaŷaĝasheguem am nŷecpí lmá’ nam alpi ram cheqa’gué togoshelpí nam al’uá chá’ loĝot nam iallep’pí. Som nercpí, so chegoqo’ot lcuen’nataĝá ram nŷaot’ta’ápi ra egó’ ram rtaqtecpeguec so togoshapec:

> **“Ahiom qainat’tec ra che’etó’ cam etec cam iaŷatetec ra qaŷauec lapá nam iallep’pí, clérigos taq laicos, ram n’nogoshenec na alpipí, etegapí ra no’on na la’aqtecpí, ŷaŷamaĝa’chiguiñé na lerec taq npot’tegué’... Ra s’amaqtenáq’ so cheq’to’otpí nam nerec, nam alpipí ena’am nam naco’ná ra nachená na uetañiguí so nsherec nache qanamata’ac taq tatec nam qauem”.**

Mary Wollstonecraft (2005) chasó so leriguishec taq lcun’nataĝá británica qalaĝayé so ŷereñepí “Ye’eguelaqtaĝan nam enec na alpipí”, qaŷaŷamaĝa’ñé so 1792, nalletañé nam iallep’pí taq nam alpipí ranache etec himmavec ra eta’a’pí ra etec:

> **“Som ndotec ra etec ra qaŷaché nam alpipí ra npoĝoiné nam lo’onataĝanaĝacpi na yo’oqchguí nachená ra qoŷaĝanec himmavec na saqaishenem nache qaishetem**

ra ŷalectapegue'uá nam enec ra saiŷotec na ntenaĝanaĝá".

Julieta Lanteri, tan'naĝanaĝae taq uauteguet na lletaĝac na Argentina, lcuen'nataĝa nam enecpí na político nam alpipí. Uo'ó son na'anñé ualec na nme'ná "Nuestra Causa" so 1919 so n'nateguec: "¿Cam etec nam haluecpi nam alpi ra iañoĝotá nam nlletaĝac taq na ŷaŷateteguet ra ro'oĝoná nam nachená ra etec'rae?

"Na aló ro'onataĝan ra egó' naloteguet taq qanaloqtetec na nsallaĝá taq ram lta'araec ra ŷalemaqtalec nam etec ra laŷepí ra enauequé namayé, nache ena'am ra naguí ra shetaequé ra etec nam enec sanachoĝon'ná' nache netra'á' nache saishet qanalletañé qaŷateñá nam lmá' nache egó' aló qanauec ra etapeguecpí, iasoĝoĝat nam pa'at'teguet nalolaĝá taq nam nvenaĝanaĝá".

Chimamanda Ngozi Adichie (2014) somayé chasó ra iereñé nigeriana ra, nataqaen ra ŷaŷaten na nerec taq na na'aqteguec ŷereñé ie'eguen nache rcuen'nataĝanec ra nacheyé iapacteguec taq ŷaŷamaĝat'tec ye femenismo. Nache "Todos deberíamos ser feministas" etá':

"Uo'ó nam sheĝauapí rnataĝan: ¿Che'etó' ra ro'oĝoná na na'aqtec "feminista"? ¿Che'etó' ra ŷauo'ó ra etá' ndogoñé ra aua'maqten nam enecpí nataqaen he'nam? Qalaĝayé saishet ram ra nacheyé esá no'on. Nache yé yo'oqtá ra ialeguet nam enecpínam sheĝauapí himmavec, qalaq ra auo'ĝoná ye na'aqtec ra nacheyé enec nam sheĝauapi" egó'sanasheguet nam qauem yo'oqcheguí taq na nŷoqtec no'oĝoŷaĝac. Nachaná na ŷapolec ra iectegá ra nachená nam alpipí ra egó' nachená ra qailota'á nache qaipa'aĝanec".

Lohana Berkins, nacha'lec travesti nataĝalá ra nacha'lec l'lueguelec nam enecpí LGBTI+, ialecta'uá nache ŷatasheguem nchemaĝat nam saq'ena'a' ra saishet ra tachiguiñá nam enecpí ra uau'ñé na ntelaĝa na chalataĝac, na paĝaguenaĝac ta nam onataĝanaĝac na travestis taq na trans. "Un itinerario político del travestismo" (2003), qaicuen'nataĝalec nam chaqnaĝaec taq nam mashe naŷamaĝañé ra hip'pa'aĝanaguet.:

"¿Cam etec ra am aló? Ená nataĝanaĝac nache egó saŷaqa'gué ram nquictauec ra ishet qaiapi'ná ra

qa'ŷo'ot, nache qomi'qaŷauequet ra onaĝaec. ¿Uo'ó cam naiguí nam aló? ¿Nam enauequé? ¿Nam loĝoq'tel? ¿Nam lo'onataĝanaĝac ra nquiguec? ¿Nam taŷa'gue na lo'ĝoŷaĝac? ¿Ra lataĝac ra no'otaĝac? ¿Himmavec ra nalotá'? Qalaĝayé nache etec nam noĝoq'tel ra qomi'ñiguiñé, na chaqnaĝaec egó' iasat ra sauoqo'ó cam etec ca qarataĝac. Napí qorenaĝat nache ishet ra ialé le'enaĝat, nam qarataĝac nache qaramchegué taq nsat'tum, qomi' nta'al ñapaĝata'talec taq os'oĝonaĝá cam onaĝaec ra egó' maĝasonaĝacpí. Enauacpí saishet ra qomi' nalletrañé ra shenaqtá ra egó' nache taia'gué saqaiqola'ná cha'yé nam sanaqtrañé qoroĝo'té taq nam qaroĝoŷaĝac.

Qalotá nam nachaqné ra io'ot nam sheĝauá taq saishet ecó cheta'agué ra nachená nam loĝo'té. Ra am qaiqola'ná ra am ueto'ot taq na arataĝac egó' maiche oĝot cha'yé anca'altaec qalaĝayé nŷoqta'á nam sonaqta'á maiche ŷauo'ó nam lo'oĝoŷaĝac. Saishet ra nachená na noĝot, nam na'amnaĝat taq ra hipeleguelec naralaĝatpí… qalaĝayé etá' nam llec ra nanomteguet, ra ncuen'nataĝá, ram salegue'ta'á' taq ra seuanaqchegué ca qamachaq'cá.

Nam shenaqtá, cam etec ra etec qalaĝayé qarca'ate'uá taq ñauaĝaŷaĝanaĝasheguem, saishet ra onloec taq ra dos nam género ra n'naĝata'aguet ye mashe yé chaqnaĝaec. Nache qomi' alpi ra qarcuen'nataĝá ram onolec ye qanayegué (ra saishet ra qomí' ialé') erá mashe am aló. Naiguí ra, ra mashe qomí' illep'pí nache etec ra mashe qamí ialé', qalaĝayé ra sa'anasheguet ra aq'chet nam lo'oĝoŷaĝac nam ialé ra arqopiché auaconeguet, qarcuen'nataĝá yem onolé ra ra nachená qalaq qaicá ca l'ŷá: ram am aló nache am aló. Naguí sauoqtaequé ra saishet scuen'nataĝaná' ra qolaĝaŷá' taq enac ra enauaqué. Qarcuen'nataĝá ra nache etec ra qarqalaĝauá nam qaroĝoŷaĝac nam qomi' nete'tó taq ñauaĝaŷaĝanaĝasheguem nam qaroĝaŷaĝac qaralamaĝat, Nŷoĝosa'á, qaralamaĝat".

Nŷamaĝataĝac taq nam nqolategá nam lo’oĝoŷaĝac

“Saishet ra haiom ialé. Saishet ra haiom aló. Saishet ra haiom heterosexual. Saishet ra haiom homosexual. Saishet ra nataqaen bisexual. Haiom hinotapeguet nam lapaqtañé sexo-género”.

Paul Preciado (2019)

Ram setaĝasoqtegá nam le’enaĝat (heteronormatividad nache shenaqtegá nam dos ncuen’nataĝa sanauen sonaqta’aguetpí. Nam laŷé, na heterosexualidad nache egó’ taŷa’gué na lo’oĝoŷaĝac qaipa’aĝatañé taq, nam laŷé nam mashe nachat’tañé na sonaqta’á’ taq saleqta’aguet nache taŷá ca l’llá taq ra nacheye qoianaiguí na sonaqta’á taq nam nataĝac ra ñaq quetá naguí: ra egó’ esá qalaĝayé saishet ra himmavec nam sheĝauapí ra ueto’ot ra cam taŷa’gué nam lo’oĝoŷaĝac (ra am heterosexual qalaĝayé “nache etec”, “qansa’á” taq “nache loec”) taq ra mashe ŷasoĝat, ra qaŷaŷotegá taq qay’uateca’á ra egó’ sanoelec, ra qoŷeta nŷotec ialamaĝatauec ra nache lataĝac nŷot’ta’á nam no’oĝoŷaĝac (cam etec ra taŷa’gué cam aro’oĝoŷaĝac ra egó’ anaman, ra egó’ qauem nataqaen, nache ishet ra qanoqchenará taq ra egó’ nchen’naĝanec).

Nam qolaĝayeló nam lo’oĝoŷaĝac ra egó’ na masheyé enauaqué nasoĝoreuó ya laca’ate’uá nache nacheyé ra quelec nŷotec nache egó’ nam sheĝauapí qay’iotegá ra qailotaguí nam lo’oĝoŷaĝac nache qaŷanaguí som ñeguiñé ra cheta’agué ra ñeguiñé (aqlaĝayé qoŷanaguí ram lo’oĝoŷaĝac nam loĝoq’té); ra ialé, ra aló. N ara etec, nache cherá ra egó’ “nache etec” nache qaicá etec ra qaŷaŷaten na etec na loĝoŷaĝac re etec nam loĝoŷaĝac, nache qaiotauá taq nmetelá’ nache iaché na etec ca lca’ate’uá cam etapeguec nacheyé, ca etec ca lataĝac taq ra na’ateguec ra qai’uoten taq ra qai’uata’aguet cam onolec taq ca laiepí.

Egó’ ra, qalpataĝañegué na sheĝauá onolec na nachená na lo’oĝoŷaĝac ra cheta’agué ra ñeguiñé, nache egó’ sanasheneguet nam l’llapí lataĝac ram nca’laĝá ra nachená na lataĝac. Nam loĝoqtél nachená ra iachoĝot ra ialé taq ra aló, naceh erá ra egó’ dosolqá ra qalca’ieló nacherá ra nqalaĝá, taq cam l’llá nache maiche qoŷaqnec cam no’óĝoŷaĝac. He’nam, cam nacha’lec nam ue’é qolaĝaŷeló nam lcuen’nataĝá, nache egó’ nacheñetá lqopiché taq na lo’oĝoŷaĝac nam saishet ena’am: le’enaĝat heterosexualidad.

Sa’alaĝaec ram etecpi, na heteronormatividad egó’ ishet ra jec nam saqaŷasateguet, ram saqai’la’á ra egó qoŷoĝot’tañé taq ra nquieĝá nam nŷot’ta’a lo’oĝoŷaĝac.

Nŷot'ta'a lo'oĝoŷaĝac ra egó' enauac. Nam taŷa'gué na lo'oĝoŷaĝac, lataĝac ra chegoq'ta'agué (Ley N° 26.743) taq nam na'aqteguec na enauac

Nŷot'ta'a lo'oĝoŷaĝac

Na nŷot'ta'a lo'oĝoŷaĝac iasheguem nam qalotá taq nŷot'ta'a nam lataĝac ra ananomteget nam nqalaĝá taq ra anshetegá-nmanaĝanaĝá nam lo'oĝoŷaĝac taq nache ahren cam l'llá sheĝauá. Nam etecpeguec ra analoqtenepec ra nachená nqopiche nache ue'guet ra taŷa'gué ra lo'oĝoŷaĝac, nache etec, ra nam nŷot'ta'a ra rtaqa ra cam etec ca hinsheqtaeque, cam etec ca ananomteguet taq ca taŷo'ot, taŷa'gué shenaqtapeguec.

Nam cheĝo'toc ra so Yogyakarta[3] iso'gué na taŷa'gué na lo'oĝoŷaĝac egó' "nam ŷaŷaten nam enauac nam sheĝauapí ra nanomteguet ra cheqo'ot ra lqopiché, ntelaĝá taq nam lo'oĝoŷaĝac nam sheĝauá ra mashe uo'ó cam laca'ate'uá lo'oĝoŷaĝac nŷoq'ta'a saishet am hena'am, taq cam laŷepí, nache hena'am ra naŷa'nec ra qanalletañé ra mashe uaqte'uá yo'oqcheguí taq ca lo'oĝoŷaĝac nam sheĝauapí" (Principios de Yogyakarta, 2007).

Qalshe'gué nam na'aĝa'té, na nŷot'ta'a lo'oĝoŷaĝac egó'nasoĝouó nam nŷot'ta'a ram qaiŷaĝaná: gay, lesbiana, bisexual, pansexual, demisexual, asexual, taq nam laiepí. Ená nam nŷot'ta'a nataĝac ra qaichaĝan nam enauac taŷa'gué lo'oĝoŷaĝac cam lcate'uá qalaĝayé uo'ó nam saq'ena'a nam sheĝauapí.

Nam nqopichaĝa ca saishet ra ena'am, anche nam alpipí taq nam iallep'pí nache cheqo'otot ra noqpichaĝac nam no'oĝoŷaĝac enauaqué, egó', na nmanaĝanaĝá nam no'oĝoŷaĝac taq ra enauaqué nauá sheĝauapí ram onolec nam lo'oĝoŷaĝac cam saishet ra ena'am.

Nam alpipí ra nanomteguet ra lqopiché nam lo'oĝoŷaĝac na ena'am maiche l'llá nache egó' cheqo'ot nanomteguet ra mashe lesbianas taq nam iallep'pí ra nataqaen ra uo'ó ca lqopiché na maiche l'llá nache gays. Nam sheĝauapí ra maiche nomteguet na lqopiche nache ueto'ot ra maiche ltaĝaŷaĝac nache ena'am na l'lla ra maiche nano'má ra bisexuales.

Cheta'gué, ra mashe qai'uat'ton nam taŷa'gué nam lo'oĝoŷaĝacpí, ena'am na pansexualidad ra naco'nae nam sheĝaua ra taqaen nanomteguet na maiche lqopichiĝá nam sheĝauapí ra egó' saŷaŷaten nam cheqa'gué na demisexualidad, cam ua'gué ca qaŷasaĝañá ra uaĝayá' ra nmatec qataq ra masheyé naco'nae na sheĝauapí ra nae'taĝá

[3] Ua'auchgui so Yogyakarta ualec na aplicación de la Legislatura Internacional de Derechos Humanos nam naco'nae na Orientación Sexual taq na Identidad de Género (2007), Qaiauaĝanot. Namaye ua'auchiguiñi qoianasheguemec na la'amaqtec na onolec seminario internacional qaiachaña ñe Universidad de Gadjan Mada (Yogyakarta, Indondesia) som noviembre de 2006, som lapona'pi iaŷatenpi nam enecpi cam cheqa'gue nam al'uá.

cam taŷa'gué nam lqopicheŷaĝac na lo'oĝoŷaĝac, cam ua'gué ra naueguelá' na lo'oĝoŷaĝac taq ra namanot ca taŷa'gué ca maiche l'llá, ra himmavec taq ra saqpoc.

Qalaĝayé, nam naloqnaĝanaĝac ra cheta'gue qanasaĝauec saishet ra saqaŷaŷa'neguet na etec, qaramchegé taq ra saqanaralaĝat cha'yé nam sheĝauapí naloqtenpec nam lmanaĝanaĝá taq lqopiché ra qalota nam lataĝac, nalotañé ra nŷot'ta'a nam etec nam sonaqta'a, nataĝacpí, qamachaqcá, pa'aŷauec taq pa'aŷauó ra qanayeguelec nam qoŷoqolec nam chalataĝac.

Qaŷaŷateteguet nam nŷot'to'ot no'oĝoŷaĝac ra lataĝac lta'araec taq lactec, saishet ra "qanalotaĝatiñé" nam etapeguec cheqtot ra egó' cam etec ra nache etec ra nacheyé qaiso'gué nam nŷot'ta'a lataĝac ra qanquiapí nache qomi'ŷashetá nam nqalaĝá ra nquictauecn na qaraŷa'nec tata'guet nam qararenaĝá nam lo'oĝoŷaĝac ra qaŷashetec, uaĝaŷa'pí taq ra nŷot'ta'apí.

Onolec na enec togoshec

Na Enec Ronaĝac eta'a' (N° 26.618) choqta'gué ra loquiaĝac nache qaivira'gué nam vi'ípí,nam lapaqtipuiguiñé taq nam nquicoĝó ra nŷot'ta'a nam organizaciones. Pa'atec, so 2010 ñe Cámara de Diputadxs ñem Nación iasateguet nauá qalapaĝaguet enauaqué proyectos nam enec ra qanaralaĝat ye Código Civil taq ra qanasheteguet nam ndonaĝac ra ishet ra eta'a' nam uaroná eta'asoló sheĝao.

- Artículo 2° - Sustituyese el artículo 172 del código Civil, nacheyé ra ualec nerec nache ra eta' qomé lataĝac:
- Artículo 172: Qalaĝayé nache etá ra qaŷauo'ó cam ronaĝac laguelec taq rsouegué ram choqtot nam ltaĝaŷaĝac ra enauaqué nalota'soló uaĝaŷá nache qaiuachegue ñem qoianem ra hil'lotegué nache qaŷoĝorenapec. Nam ronaĝac qaiauo'ó ca ena'am ra qaŷaŷaĝanaequé taq maleté, nataqaen ndogoñé ra nam uaĝaŷá' ra eta'asoló taq ra saq'ena'a' nam lo'oĝoŷaĝac.

Nam qaŷachaĝanec ram qaiuat'ton saishet ra ndotec nam nronaĝac ra eta'asoló nam lo'oĝoŷaĝac, nataqaen ra ŷanec na l'llá ra ishet ra napaĝa'lec nache nam uaĝaŷá' uaroná' nache ishet uo'ó cam enec ra qaisheten, ra nquitaĝanaĝc nam lavó', no'onataĝañé, cam loĝonec yo'oqcheguí taq cam obra social, taq ca l'llapí. Hena'am no'onañé qalapaĝañé ym ralaĝaec Código Civil taq Comercial de la Nación:

"Qaicá cam laloqnec ra ishet ra nsocheguеñé taq ra iamaqlec cam taŷa'gué ra laloqnec, tachiguiñá, qaiŷotega taq ra qanoqchenará' ra saishet ra eta'a' nam enec taq nam maĝasoĝonaĝac nam ialecta'aguet na lavó' na ndonaĝac, taq cam etapeguec ra nquieĝatec, che'nam ra mashe neta'solo ca enauequé cam shaĝaual ra saq'ena'a nam lo'oĝoŷaĝac".

Carlos Jáuregui y César Cigliutti

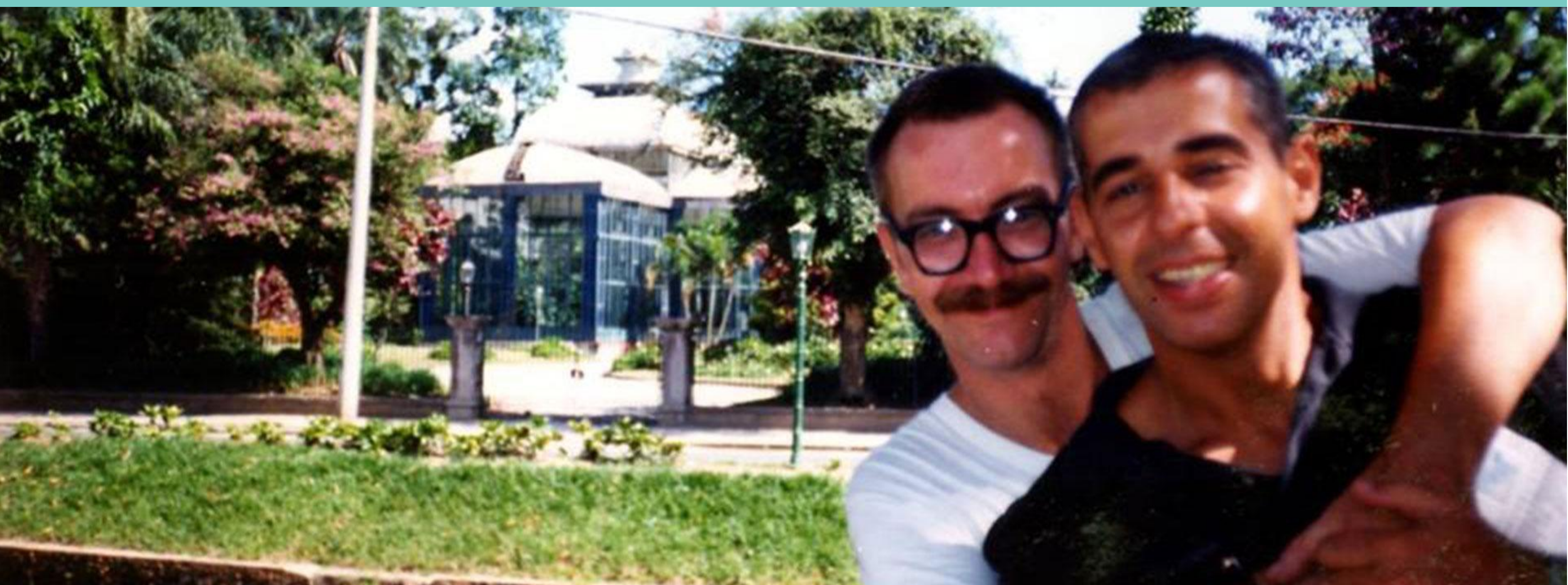
Ño'oĝon'naĝá

Carlos Jáuregui somayé nacha'lec nam LGBTI+ taq so uauchiguiñé nataĝalá' nam Comunidad Homosexual Argentina (C.H.A.). Nam organización ñeguisheguem so 1984, som uauchiguiñé nam taĝaŷaĝac. Qaŷauaĝan qaŷaché nam uañá/ua'gué ra lqashe'gué ra qaipata'teñé nache egó' qanoluectagué' himmavec cam hit'tauana'uá som na'á ra himmavec. Ra etec, qalaĝayé uo'ó na lqui'ic ra egó' qomi' , qaio'oravec nam maiche qarmá', ra shetaq'uec nam qaro'ontec, ra nataqaen qomi' qaicoñé'pí, ra taqaen ra qomi' qaiquemaqchet taq ra qomi' qaqilauatpí. Nache napé ra nachaqná amayé. Nache iaconeguet nam etapeguec pa'at'taguet taq ra mashe uauñé nataĝalá' nam organización LGBTI+ nam Argentina, ra qomelé nache so nasoguiñé namaĝasonaĝac civivo militar" (Cigliutti en Telam, 2020) la'aqtaĝanaĝac so César Cigliutti som ualec som yo'oqcheguí n'naĝauapí taq som enauac som n'naectegue'pí ra na'añaĝatecpí.

L'ŷatec, Carlos taq César na'añaĝata'pé ra iauo'ó som uaucheguiñé Marcha del Orgullo en Argentina qaiachañá som 1992. Qaŷoĝoná yem na'aqtec ño'oĝon'nagá nache egó' nlovec nache qaitauan taq na'añaĝatpí. Som Cigliutti ra egó' ŷan napí na'aqteguec ra nachená nam qailotaequé qaia'amnec namayé nŷot'ta'a: nam ño'oĝonaĝac nachená nam loq'naĝac nam n'uenaĝánaĝá ra egó' nqo'tapeguevó ram egó' qaikmatelec ra masheyé ra homosexual" (Pecoraro – Ferraro, 2016).

Carlos qaicá so 1996 taq ra no'onataĝañé ram lta'araec lo'onatec, iachaĝan taq ra qai'uat'ton nam esá ueta'á taq ra saq'ena'a'pí cam lleguevó nam enec na LGBTI+.

Som 1996 César Cigliutti qalca'ate'uá ra qoŷanasheguem ra ratalec ñe C:H:A taq hi'viteguet som ra hil'leu so mashe hin'noĝotec so agoste so 2020. Som lsataĝac taq ra nluectalec ra hi've'lec taq ra qai'uat'ton namayé enec na LGBTI+ nache qai'uen qoŷanagui nataĝalá' nam enauac rluegelec nam enauec ram eta'a'pí.

Nataĝac ram nacheyé ra etec

Ram pa'aegué laŷé, na nataĝac ra nache etec nache, "nam nqalaĝá pa'aŷavó na etec ra ena'am na onolecta'a nam sheĝauá ra nanomteguet na pa'aŷavó, ram ishet ra qaicá ca etec qalaĝayé ra nataqaen ra egó' lo'oĝoŷaĝac ra mashe qoianaguí som ñeguiñé qaialecnavó nam nqala'aĝa pa'aŷot nam lo'oc (ra ecó' ialecnavó ra naralaĝat nam egó' qaie'enaĝat taq ra etec na llec na lo'oc ra masheyé nqaren nam médicos, quirúrgicos taq nataqaaen cam etec, nache'etae. ra egó' ena'am ra ndotec ra qalca'ate'uá) taq ra nam laŷepí na'aqtaĝanaĝac cam cheqa'gué, ialeguet nam loĝot, ra nache etec ram rtaqtec taq nam luecó"[4].

Nam enec na lataĝac na laiepí N° 26743, qananerelec ená qarmá país som vi'í 2012 (uau'chiguiñé na sonaqta'a taq nachená uauchiguiñé nam sonaqta'a al'uá), qalaĝayé taŷa'gué nacheyé ra esá' ram egó' naché napi Principios de Yogyakarta[5].

Ram nacheyé ra esá -taq yo'oqcheguí- ra nam ntaĝaŷaĝac ra cheqa'gué ra egó' qomi' senomaqteguet iasheté cam ralaĝaecpí taq nŷot'ta'a ca taŷa'gué ra cam nañá ca lataĝac, rsoteuec nam lo'oĝoŷaĝac ra egó' qomi'hitauan ra qami'lcatae'uá nachená naguí nam lañoĝoqui nache machiguiñé na loĝoq'té.

Nam nataĝacó ra cheqa'gué nataqaen himmavec nquictavec. Yem naiguí ye "LGBTI+" choqtot ra qaioĝoná ra egó' lataĝac ra nache qai'uat'ton ram enauac napí nŷot'ta'a lo'oĝoŷaĝac taq nam cheqa'gué, nam onoecta'a nerecpí ra nachená laptegá nache ltaĝauá ra egó' taŷa'gué nam lo'oĝoŷaĝac taq nam lataĝac na cheqa'gué : L (lesbianas), G (gays), B (bisexuales), T (trans), I (intersexuales), taq nam signo+ena'am na nache'etec ra qoienapegá ra qauauat'toñé na ralaĝaec nataĝac taq nam noĝonec yo'oqcheguí enec ra uo'ó na qaimelec na nŷot'ta'a.

Qaŷaŷateteguet taq qanayeguelec ra lta'araec ra saq'ena'apí na qoien'ñe na cheqa'gué taq nam lo'oĝoŷaĝac ra egó' saishet ra nalocheguí ra pa'aŷavó na loĝo'té qaŷaŷateteguet ra egó' nachená na rosolqá na quetgué' "ialé/aló" nache egó' cheyé. Cam l'llá na'aqtec, na lo'oĝoŷaĝac na himmá na sheĝauapí ra nache'ena'am lo'oĝoŷaĝac qalaq nŷotec nache saishet ra naman nache ye nalapeguelá' ra nam iamaq'ten taq na ishetetec nataĝacpí talec nam lo'oĝoŷaĝac lo'oc ra egó aló taq iallep'pí.

Ram nanomteguela nache hicuen'natá ra egó' qaicá ca ue'é lo'oĝoŷaĝac ra taŷa'gué qaiñoĝot: ra nache etec na lo'oĝoŷaĝac nam lo'oc taq nam iatañé lo'oc nache laguec taq cam cheqtot ca taŷa'gué nache qaisateguet napi enecpí taq rsoteuecpi.

---

[4] Principios Yogyakarta: Ua'auchiguiñe so Yogyakarta ualec na Aplicación de la Legislatura Internacional de Derechos Humanos nam nacota'a taq na Oriental Sexual taq na Identidad de Género (2007), Ua'auchiguiñé.
[5] Ley Nº 26.743 de Identidad de Género, artículo 2.

Nam sheĝauapí ra saishet ra iacone'uá na enauaqúe nachená na egó nchĝotec ra namchaqa'gué saishet ra aló taq ialé, taq nataqaen ra naua la'aqtaqa egó' ndote' chaleguete ra ena'amápi.

Enam nagui, ra naiguí queer ishet ra qaŷaŷa'neguet ra egó' nataĝac ra cheqa'gué ra mashe aualectaigui, na saq'en l'llá, pa'ataiguí nam enauac LGBTI+ ra egó' ialegue'uá nam nerec "Q". qalaĝayé, taq ra ena'am qai'ŷotaĝat'chiguiñé ra qaŷa'uaĝan, na naigui queer nvire'uá ra qailaĝat nam loqnaĝanaĝat ra uo'ó taq ra uo'ó, ra qaico'ĝoĝan nam cheqa'gué taq nam qai'ŷot'tepegá no'oĝoŷaĝac ra nataqaen ca cheqa'gué, qoŷanem ra egó' al'uá na laié taia'gué ca ndogoñé lapaqtalec nam taia'gué na no'oĝoŷaĝac taq nam nataĝac ca cheqa'gué nache qai'uat'ton nam lataĝac ra saqanoqchenaĝatapec ra cam nañá cam lo'oc taq ca lataĝac.

Pa'atec, qai'uat'ton nam ialé taq nam alpi cisexuales ra nachená nañá na cheqa'gué raq mashe qoianem ra cheta'gué ñeguiñé. Ra etapeguec namayé, ñem ua'autec "cis" naiguí "nache'hena'am laŷé".

Nam qaŷa'an, nache no'on ra qaiquil'lec lapaqtalec ra egó' qaiqolategá ra qaŷoĝoná napi taŷa'gurpi lo'oĝoŷaĝac taq nam lataĝacpi ra cheqa'gué. Ra no'on himmavec qalca'atagui egó' ŷa'amaqten nam lataĝac onoleta'a sheĝauá, ena'ac ra, ram nacheyé lataĝac taq nache'etec cam neta'gué nam al'uá taq ra qaŷalecta'guet, nam lataĝacó ra cheqa'gué qaicá ca onolec taŷa'gué na lo'oĝoŷaĝac qoŷanem cam etec ra etec taq ra masheyé.

Ram etec ra taigué, Judith Butler (2006) enac: "Nam lpataĝanañé nauá nataĝacó cam cheqa'gué taq ca taŷa'gué nam lo'ĝoŷaĝac ram malaqlec, cam etec ra no'on namayépi: saishet ra saŷa'naq cam cheqo'tot ra ca cheqa'gué nam onolec sheĝauá ram que'etec nam lataĝac taq ca cheqa'gué nataqaen ra cam apet'á, cam pa'atec nache cam taŷa'gué (cam lleguec) ramayé taq ñemayé ra uo'ó cam lapó' taq ra qailaequé ca lmanaĝanaĝaá".

Som mashe qanasaĝauec, nam sonaqta'á país mashe uo'ó yem enec na nataĝac ra cheqa'gué ra mashe qoŷanauó nam enec ra nachená na nataĝac ra cheqa'gué ram qananomteguet, ra ishet ra qaitaĝaŷapiguí cam etec ra nacheñé taq ra ishet ra qanasaĝavecpi, taq qoŷanasheguem cam etec ca na'amnaĝat taq ca uauñé na'amnaĝat ra maiche sauoqo'ó[6].

Nam l'llá esá, nachená nam etec ra nluectapeguelec cha'yé maiche loĝonec nam ámbito judicial taq nam médico namaĝasonaĝac ra ŷashetá (eguetáe) ra naralaĝat cam iereñé nam cheqa'gué cam le'enaĝat: nache saqai'uen cam naloqnaĝacpi nam hi'uen nam médica, psiquiátricas, taq nam ra qoieralec nam lasoĝashet judiciales ram qaiache'uá qaŷa'avaĝan nam malaté ra uetalec nam lo'oĝoŷaĝac nataĝac lqui'í. Nam ra qaŷo'ot ra qairo'uá ñe onataĝanaĝaquípi (registro de personas de cada jurisdicción) nam onolé qai'uen ra uo'ó cam io'ot ca rquiguiŷaeque[7].

[6] *Íd.*, artículos 1 y 12.
[7] *Íd.*, artículo 6.

Ram etec, rqat'chegue nam cheqa'gué nam nalolaĝá nache nam ishet ra am'qaitauanec nam qailaeque ca etec ram amqai'peleguelec/qaŷapiac taq amqanataren nam aroĝoŷaĝac nache qante'lá nam aro'oc (nataqaen nam oĝo'té) taqaen na arataĝac ra cheqa'gué ra ananomteguet, ra saishet ra auen ra iasat ñe judicial taq ñe onataĝanaĝaqui[8].

Enec nam nataĝac ra cheqa'gué

"Ñeroĝoguet nam qarchoĝoyec lapá nam saqai're'enaló nam mashe ŷaŷamaĝa'ñé ra egó' qaila'ló ra trans, ndotec ra somayé... haiem no'onataĝateguet nam leguiriñé sa'laĝac esá' ra tatec nam na'aĝa'té nam sonta'guetpi enam ra samatec, uetalec nam io'ocolec. Taq nam na'aĝa'té nache so'onataĝan son'onta'á nam qamachaqcá ra haiem onolec ra haiem na'aĝat ra haiem qaisaqtalec ra ie-trans".

Sosa Villada (en Bistagnino, 2018).

Erá ra la'aqtaĝanaĝac ra cheqa'gué nalotalec l'loĝoc nam nachalataĝac so ŷereñé taq actriz Camila Sosa Villada.

¿Che'etó ra nacherá ra onolec ra ishet ra ia'añaqchet nam nquieĝá taq uaĝanguec?

Nache yem Enec na Nataĝac ra cheqa'gé hinoĝoneuó nacha'lec taq chegueqochiguiñá ye 2020, enac ñe Ministerio del Interior de la Nación, qalota som 9000 nam sheĝauepí naralaĝat nam nmaleté (DNI) cam etec nam cheqa'gué ra nanomteguelá, nam lapa nam mashe 20 taq 30 años.

[8] *Íd.*, artículo 11.

XYZ

Lohana Berkins

“Nam onolec sonaqta’a al’uá ra ua’á nam qoché’ lsallaĝápi, qalaĝayé auavo’ó cam ara’añaĝac nache egó’ am qotoĝó”

> *“Haiem travesti, naetaĝá ne ñemalaté (DNI) iachoĝot ra haiem “aló”. Haiem Lohana Berkis: travesti. Nache qolaqtá ra ñashenaqteguet nam qoroĝoq’té ra nachená na qomi’ iayé’ nam qarataĝac. Nam travestismo ialaĝachegué ne’ná egó’. Ishet ñauaĝaŷaĝanasheguem”* (Berkins en Máscolo, 2018).

Eta’ŷá’ ram qaŷaĝaná ram loquiaĝae travesti Lohana Berkins, ia’añaqchet nam enec na alpipí taq nam LGBTI+ . Lañoqá’ yem Salta, qalaĝayé qaio’oravec yem lmá’ som 13 vi’í (años) uasuelec nam lataĝac ra naralaĝat ra cheaqa’gué. Noq’chenegué ram Buenos Aires taq noq’chenegoyguí nam organizaciones taq nam movimientos raq nauaĝaŷaĝasheguem iavo’ó nam laŷepi nam Asociación de lucha (loquiaĝac) por la identidad Travesti yaq Transexual (A.L.I.T.T.) Som l’loquiaĝaquie taq lasataĝac nquiguec. Ialecte’uá ra qanauaĝaŷaĝasheguem nam Escuela Cooperativa Textil de Trabajo para Travestis taq Trans Nadia Echazú (nache qaicuen’nategue som nacha’lec nam Trans), somayé asesora so legislatura porteña le’enaĝat Diana Maffía, uo’taeque ra diputada nacional som 2001 nam Partido Comunista taq ra ueta’uá ram ua’autec nam Oficina de Justicia, Identidad de Género y Orientación Sexual del Observatorio de Género en la Justicia. Lohana qaicá so nachalataĝac so 2016 taq rquinaĝatec ŷauo’ó som lerec ŷa’añaqchet nam himmavec:

> ***“Qalotá nam qareveguec ra sonaqtae’ná taq nam vi’pí. Naguí nachená nam na’aĝaté ra ña’añaĝataq ra qolaqtá ra seloqiaqtec. Naguí nam na’aĝa’te nam nloquiaĝac, cha’yé ñem qoñetaĝanaĝaquí saishet ra sevira’uá’ qaltaĝá. Haiom saqatchiguí ra nacheñé ra ŷaŷochiguí ra naralaĝat nam laĝayec. Nam laĝayec ra egó’ qomi’ saqaishenemá ra sequieĝa’teuá ra ñaralaĝataq nam sonaqta’a al’uá. Himmavec napi n’uaĝañeshic taq ra haiom’ qaio’otan, saishet ra qaŷaloqnaĝaná nam nlaĝayec ra nam ahiem coleto’ot ená naguí. Furia Travesti Siempre”.***

Amancay Diana Sacayán

“Qomi’ nalletrañé nam enecpi”

Amancay Diana Sacayán lañoqo’ ye Tucuman so 31 so diciembre vi’í 1975, mashe yé ra ralaĝaec nam vi’í, mashe qanasaĝasheguem ra nayetavó nam ralaĝaec Nvireuó naectegué’ som lta’á taq son lqaianecpi qalota 15 ye la Matanza (provincia de Buenos Aires) somayé aló onolé. Nasheteguet nam lo’oĝoŷaĝac ra travesti nam ñaq nsoq’lec taq ua’aveguet nam lmenaĝac nam lo’oc. Nam saq’ena’pí, nam ncanaĝacpí taq nam ra saqairen somayé l’llá nam n’naĝaeuapí nache ianesheguem nam r’coyenaĝataĝan taq ra qailaequé cam lataĝac naŷamaĝa’ñé ra na’añaĝat. Saqalshe’gué, nache ŷauo’ó nam l’loquiaĝac nam sonaqta’á taq ialeca’aguet nam qanaralaĝat ñe Movimiento Antidiscriminación d Liberación (M: A: L.) lo’onaĝaqá ñe INADI, hit’tauan yem lapa’teñé SOY lo’oot ñem diario Página/12 taq ñem revista El Taje, nam ua’auchiguiñé qaiachaĝanelec lo’onatec nam sheĝauapí Trans nam sonaqta’á Latinoamérica..

> *“Qomi’ ño’onataĝañé nam sonaqta’á ra shenaqtepeguec nam himmavec taq shenaqtapeguec himavec ra nache etec ra nacheta’gue ra seuat’tonaq na enauaqué nam hena’am qomi’nalletañé ram nachalataĝacó’ ra egó’ qaipataqteñé nache sonaĝasheguem nam nme’naĝanaĝac ra qanayeguelec nam nagui sonoaqta’á, nache nam nme’naĝanaĝac, nache qoŷecnapecpi”* **(Sacayán en Lucio, 2018).**

Diana som qaialauat so vi’í 2015. Som ralataĝan amshe qaicoñé’ taq ñe justicia argentina ianaguí ra homicidio nam onolé travesti ra egó’ iaguec ram qanquiá cha’yé uasoelec nam lataĝac cam cheqaegué. Nache etegá, ra cheta’gué ra ñe Poder Judicial ra iasaĝalec som qanmaĝalec ra nacheyé ye le’enaĝat: travesticidio. Qalaĝayé, som cheta’gué ra hin’noĝoneuó so octubre so 2020, ñem Cámara Nacional de Casación Penal, qanapactepeguelec som nalateguec som Diana, iachoĝot som naigui ra lqoñetaĝanaĝac qalaĝayé nqat som la’araec qaiasaĝalec ra nachesó som nquieĝá son nataĝac ra cheqa’gué. Namayé ra egó’ qaŷauo’ó nam injusticia taq nam nquieĝapí ra taqaen ra qaramchiguiñé ñem Poder Judicial nam sonaqta’á taq ra ia’añaqchet nam enecpi ra nataqaen ishet ra qai’ue’lec cam ua’gué ca uo’ó, nam na’aĝa’té, taq nam naguí.

Som septiembre so 2020, qaŷauo'ó som decreto N° 721/2020[9], ñem Poder Ejecutivo Nacional ŷau'ó so ianec onataĝanaĝac nam sheĝauapí nam travestis trans nam Sector Público Nacional. Ram esá' ra cheta'gué nam ra qaŷo'ot nam lmá' uañá nam travesti trans nam sonaqta'a país, nache ŷauo'ó ca qaŷa'ñé lamó ra qaŷauo'ó cam enec cam ua'gué lmá' nam travesti trans nam Estado ra iataqtá esá cam taia'gué.

Cupo Laboral Travesti Trans

Som decreto ñe Poder Ejecutivo Nacional iavat'ton ta iachaĝan nam yo'oqchegue lashe nam saq'ena'á' ra egó' na'aĝat nam lquieĝá no'on nam travestis, transexuales taq nam transgéneros. Nam naloqnec egó' saishet ra nachenatá lleguevó nam iañoĝot nam onataĝanaĝac taq ra napaĝaguen, nataqaaen ra ianasheguem nam qanachectapae'gue'uapí, ra qanoctaŷapiguí taq qanaloguilec nam nachaqná movimientos ra quetapeguelec nam eta'apí na enecpi:

- "Nam taŷa'gué nam nqalaĝá nam sheĝauapí travestis, transexuales taq nam transgénero uetapiguí nam nataĝacpi, saqai'uotenpí cha'ayé nam l'uetaĝanaĝa nam mashe laguec naiamaĝatiguiñé ra uo'ó cam onolec laŷé nam sonaqta'á taq nam instituciones".
- "Nache egó no'ón ra qaiecnapec nam llaĝataĝae nachat'tañe ye egó' saq'ena'á' ra ianasheguem nam qaipa'aĝanauec nam sonaqta'á nam egó' uo'ó nam hil'lotaeque nam nachalaĝac nam mashe iesá ra hivrá ye TREINTA Y CINCO (35) TAQ CUARENTA (40) nam vi'í nayet'tapeguecpí".
- "Nam saq'ena'ápi esá' nam enecpi taq nam qaipetegá, nam saishet ra qanquiá, nam lo'onatac ŷaŷamaqtec taq hiv'ven taq ŷauo'ó, nam paĝaguenaĝac, nam npaĝatalec nam sonaqta'á, ram qai'uateca'á nam lo'oĝaŷaĝac, na saishet ra ŷachaĝan nam lo'oĝoŷaĝac taq rsotavec nam nven'nataĝá ra ŷaŷamaĝachiguñé ra napaĝat'talec nam política ra mashe yshet ra ialecnauó nam onataĝanaqá'".

[9] Yem provinciapi ye Chubut, Santa Fe, Río Negro, Chaco taq Buenos Aires mashe uo'ó yem enec ra taqaen ro'onataĝan nam travesti trans ená ua'agué lo'onataĝanaĝaqui qailota'a, cheyetá yem Buenos Aires taq Santa Fe ra mashe ua'aveguet ra qaio'ote' nam l'ŷamaĝataĝac somayé 2019 taq 2020 nache taŷa'ac'rá.

Onatec nam nataĝac

Qaq nam onatec, nam lalamaĝá, nam nerec, nam qaie'enaĝac nachená nam io'ot nam namaqtec, Qanauaĝaŷaĝasheguem ra qaicoñereguet na cheqae'gué nam saq'ena'apí, enecpi taq ra enauacpi. Som la'aqtec so artista trans Susy Shokc: "Qaichoqtot so onatec nache qai'uo´ó' cam lleguec cam ua'gué ra ñesheguempi, nataqaen, nam pa'aŷañé na qanoctaŷapigué" (Shock en Luna, 2016).

"Yo, reivindico mi derecho a ser un monstruo
ni varón ni mujer
ni XXI ni H2o
yo monstruo de mi deseo
carne de cada una de mis pinceladas
lienzo azul de mi cuerpo
pintora de mi andar
no quiero más títulos que cargar
no quiero más cargos ni casilleros a donde encajar
ni el nombre justo que me reserve ninguna Ciencia
Yo mariposa ajena a la modernidad
a la posmodernidad
a la normalidad
Oblicua
Bizca
Silvestre
Artesanal
Poeta de la barbarie
con el humus de mi cantar
con el arco iris de mi cantar
con mi aleteo:
Reivindico: mi derecho a ser un monstruo
¡qué otros sean lo Normal!"[10]

[10] Qaichoĝotai'guí ye nerec na'aqtec "Yo monstruo mío", Susy Shock (2011).

"Haiem, sansheguem na ñe'enec ra she'enaĝat nam chaqaec
nam ialé nam aló
nam XXI nam H2o
haiem chaqaec nam iamanaĝanaĝa
nam lapat onolecta'a nam pinceladas
lienzo malaĝaraec nam io'oc
s'amnaĝan nam sata'agué
sañasheneguet nam títulos ra seŷoĝoŷé
sañasheneguet nam cargos taq nam casilleros ra ñalochegué
nam ienaĝat ra esá ra seŷamaĝat'tec qaicá nam Ciencia
Haiem qotoĝó iaqa'á nam sonta'á modernidad
taq namayé posmodernidad
nam ŷaŷamaq'chiguiñé
Namaq
Qanam
No'onaĝa
N'uaĝayé onatec
Sheĝauá dereĝan nam lataĝanaĝac
naecapegue' nam io'onaĝanaĝac
naecapegué' nam moĝonaló nam io'onaĝanaĝac
naecapegué' nam hi'ua' ra saŷó:
Sanasheguem: maiche ñe'enec ra haiem chaqaec
¡cam laiepí ra no'onaguec!"

Na'aqtaĝaneguec nam cheqa'gué

Nam na'aqtaĝaneguec cam cheqa'gué nachená na lataĝacpí, nam etec, cam etec ra ña'aqtaĝanaĝa' nam sonaqta'a ra egó' nŷot'ta'a na cheqa'gué ra uo'ó'. Nam Enec na Lataĝac nam cheqa'gué qaŷauo'ó yem articulo 2 ram nasaĝasheguem nam cheqa'gué ra qailecnavó, yem egó', na no'otaĝac taq ra rtaqtec taq nam lataĝacpí.

Ra secuen'naĝá nam nataĝacó cam cheqa'gué qai'uat'ton togoshec (ca iale taq cam aló) seme'naq nam na'aqteguecpi nam cheqa'gué nam qanacota'guetpi ra uo'ó nam namĝasonaĝac taq nam na'aqteguecpí s'aĝataqtec nam ua'auchiguiñé qaiotaegá: nam egó' qaioloqnaĝaná: iallep'pí ram no'ot nache ram lca'ate'uá nam loĝot ra egó' saishet ra nateneguet taq ra egó' saqtaeguet nam lgó "aló".

Nam laguí, nam alpipí ra, enauacpi, iaĝat nam cheqa’gué ra qanaloqten nam l’uaĝayé taq ra cam etec ra rtaqtectec ra egó’ iachaĝan ra saishet qauemáe taq ra namatapeguelá’, nacherá ra egó’ ra coloetec nam la’aqtaqa hena’am na aló, taqaen cam ua’gué ra mashe iauaná nam neta’á lmá’, nache egó’ qaramchegue taq, ialeguet, ra saq’ra’añalec.

Seshetaq ra secuen’nataĝaná ra cam etec ra noĝotolé, noĝotolec himmavec taq ra mashe nsoqoyé nam cheĝo’tot na ŷataqtá cheqa’gué napa’tañé taq na na’aqtaguec ra egó’ soche qaicone’uá: noĝotolec iapactegué’ ra ioĝoná nam loĝot saqmalec “egó’ noĝotolé” taq ra noĝotolelpí ra noqpiá ra ra’ashe queloctec taq nam l’llá na’ashaĝac nacota’áe nam na’añaĝac nam etec lo’oc.

Qanaloqchiguiñepí nauo’pí nŷot’ta’aepí

Taŷa’gué nam qarcuen’nataĝa nam nataĝacó ra cheqa’gué taq na taŷa’gué nam lo’oĝoŷaĝac ra ialeguevó nam al’uá ra nŷot’ta’ae, sasaĝasoĝolec ra nca’at’tá la ncuen’nataĝá yo’oqtá ra mashe qanauaĝaŷaĝasheguem ra naconá’ na nauó’: “na ŷaŷamaqchiguiñé nauó’” hanac ra uo’ó nam ialé taq na aló heterosexuales enauaqué naigui nam mashe uaroná’ taq ra mashe uo’ó ca taŷa’gué io’oqcheguí, ñalqal ñeguiriñé. Nache eta’, nauó’ mashe nalotá’ cam lcaté’ “x” nam llalaqpí ra mashe naŷatetá’ ra le’enaĝat “familia nuclear”.

Enam mashe naloguiñé nauó’ nataqaen ra iasateguet nam lca’ate’uá nam cahqnaĝaec, uañá nache ñe ramaĝasoĝon ra lauó’” nache ua’auchiguiñé ra lamaĝasonaĝac taq nam la’añaĝac taq nam laiepi enauac na ialegue’upi (l’uá taq llalaqpí) nache nataqaen ra iapa’aĝatañé somayé.

Qalaĝayé, “ñem lauó’” nache egó’ mashe iaŷamaĝa’ñé ua’auchiguiñé ra lapataĝana’ nam sonaqta’a taq nache mayaĝac, yapacauec nam lapaĝaguenaĝac nam sonaqta’á, lataĝacpí, natamnaĝacó, iapataqtiguiñe nam lachoĝoyec, qaq ra qananae’capegué’ qapioq’lqal qaiaqnec nam sonaqta’á taq nam nataĝacó nam ua’agué nam vi’í ta uañá.

Som ua’auñé, taq ra qaiachaĝanapec nam nŷot’ta’a ca lapotec ra uo’ó nam lauó’, setaĝasoĝopigue nam nauo’pí, nam qalotá. Qaicá cam onolec nataĝacó ra nca’altaec nam qarataĝac, nam qaro’oĝoŷaĝac, nam qaro’oc taq saishet ra ecó’ uo’ó nam onolec lataĝacó ra qalaponá’ nam nauó’, hena’am ra egó’ seshetaq ra qaicoyeguen ra ená maiche qaraŷa’nec yo’oqchegue taq ñampí sheĝauapí qomi’ neto’otó.

Ntogoshecpí, uo’ó sopi lataĝac nŷoqtec ram neta’apí, nquiguecpi taq ra rco’oŷa’pí. qalaĝayé ueta’apí nam saqalshe’egué nam loigué nam “ŷaŷamaqchiguiñé” taq qalotá ra, qoioĝo’chesop nam ae’tepí nam sonaqta’á.

Som ua’au nam vi’ipi, taq nam qaŷauaĝañe nmalté nam naŷa’nec son locaec taq lat’a nam sonaqtalec al’uá nam nacota’ae ram qaŷauat’ton namayepi enecpi nam alpipí taq

nam LGBTI+, nam nquictauec taq na nanet'ta'uá ram no'onataĝañé ra qaŷasateguet nam nauó' heteronormadas. Secuen'nataqaeque ram ue'é' camayé ena'amá.

Nache nam nauó' ra mashe neta'á' taq mashe nata'aguetpí ra mashe uarón ra nam naŷot'ta'a nam taŷa'gué nam lo'oĝoŷaĝac taq lataĝac ra cheqa'gué ialeguet nam llalaqpí, nauó' laiepí nataqaen ra mashe naŷamaĝa'ñé nauá lta'al taq llaiqal qalaĝayé qaica cam l'uá, lauó' "neta'guet" cam n'uá' ue'él nam llaiqá ra mashe cheta'gue ra varoná' nache je'e' ram qanyet'asop (taq ra saishet netra'a), nam sheĝauá cam neta'gue ra lamaĝaec qalaĝaye uo'ó nam lauo'pi laguec qalaĝaŷe saishet ra qanyeta'sop, ra nataqaen lapá nam qoŷectegapí. Cam etec, ŷaŷamaqchiguiñé ra neta'apí, cam etec ra ca l'llá qaipe'etegá ra sa'la'aĝaec: shenaqtegá nam nauó'pí ra mashe neta'apí, nqaianecpi, ñaqtecpí,iale'gá'pí, taq qalot'a namayepí.

Namayé ra etec, ¿ishet ra egó' nauó' ua'auñé nam n'uenaĝá, ntelaĝá taq ra qan'ualaĝaené nam laiepí nauó' nam sheĝauapí ra ecó' qaica soche lauó' enauacpi.? Nam qan'naeĝauapí, cam qoiectagá nacherá, cam soche ialectauopí, ¿lataĝac ram nachená onolecta'a ra qomi' ra seŷa'naq ra egó' qar'uó'.

Ra mashe himmé, sauoqtaeque s'aĝataq nam lcaguiñé l'llá: nam nauo'pí nataqaen ra uo'ó' cam ua'gué ca qaiachña nam na'ashaĝac ra qan'ualaĝaené cam ntelaĝá. Som socióloga argentina Elizabeth Jelin (2010) enac:

> Mashe qaŷaŷaten ra ñetalaqa'á nam qaro'oc, psicológico taq social, nam sheĝauá hiven ra ialeguevó nam redes sociales taq cam neta'a, redes uetapiguí taq lleguec na nachená taq nam ra qai'ŷoĝoŷé nam naia'nec ra qaitauenec taq ra qairen ca taegué cam l'llá, redes nam ra nateteguet nam lataĝac taq na etec. [...] nam etapeguec ra ueta'guet nam lauó' naguí ra qoiectegá na n'uenaĝanaĝa ra qaia'ñaqchet ra qaitauan na cheta'gue vauó na qalotá cam lmá' nam sociabilidad nam nŷot'ta'a namyé taq ca etec nam nauó', taq ra egó' nam organizaciones intermedias cam laiepí taq cam lapaĝa'vapí, ra ianasheguem ra qaiauat'tonpí namyé taq ra ialectapeguevó ra nauoĝoqtec".

Qamachaqcá cam etec nam lataĝac nam lauó' ra cam laioqte', cam taia'gué ndo'guet ra qanaloqnec taq nalotec nam qaiamaĝasoĝolec taq cam ntelaĝá cam etec'ŷá' ca lataĝac nache egó' talec nam alpí taq nam LGBTI+, qaialecnauó nam ncun'nataĝa na nauó' cam taia'gué ra l'loquiaĝac ca etec nam lauó' nache icheguet nam lavieĝasheté icotan taq cam lo'onatac ra lataĝac ca cheqa'gué na saq'ena'apí.

Nam paĝaguenaĝac ca cheqa'gué, cam etec queer

Namayé onolecta'a nam qalca'ateuá qaio'ot'tec nam naguí (taq nam qalotá) nache himata'guet napi qai'uat'ton ra egó' "Estudios de Género" (qanapaĝaguená) cheqa'gué ra le'enaĝat ra qay'ŷaĝaná: "Estudios de la Mujer" (Qanaĝaguená nam Aló). Sonaqta'a shenaqta'a ra egó' lleguec cheta'gué ra qanauaĝaŷaĝasheguem ra qai'uat'ton ra cheta'gué yo'oq nam al'uá sonaqta'a países europeos ua'uñepi taq ye Estados Unidos som togoshec vi'í 1960 taq 1970.

Som cheĝoqcheiguí nache qaŷa'an ra nachená nam togosapec ra qaioĝoren nam lapapi enecpí ra cheqa'gué agnda pública ueta'a nam lapat'tapiguí nam latá' tomiguí taq onolec et'tañegué so lleguec ra qailalec so enecpí civlles, nam n'uenaĝanaĝá, sonaqta'a taq nam nataĝacpí. Som le'enaĝat "generación del 60", ñesheguem ra egó' iasoĝat ra tachiguiñá nam Segunda Guerra Mundial, na'aĝat nam sonaqta'a taq nam nataĝacó qoietegá na añaĝac, nam instituciones, nam onaguec taq nam jerarquías, ñesheguempí na "liberación" hena'am na bandera. Nache qay'ŷaĝategue'uá ra tacheguiña ra qanapaĝalec nam colonial, nam nloquiaĝac ra qaipet'tegá taq nam yo'oqte'uá (status quo), nam nataĝac pa'aiavó iapataqteguiñé taq, qoianem nam alpi, na l'loquiaĝac nam añaĝac na sexista (Bellucci, 1992).

Som cheoq'chiguiñá nam paĝaguenaĝac nam cheqa'gué saqpaegué somayé nŷaĝanaĝac "segunda ola del femenismo"[11] qonche naiguí nam mashe naŷamaĝañé som l'loquiaĝac ŷaŷamaĝachiguiñé nam alpipí ra iauotae' nam etapeguec ra nauaĝaŷaĝasheguem nam ralaĝaec nataĝac ra qaivo'ó nam política taq ra nalota' ra ñesheguempí taq ra rtaqapí enauapí ra rloquipí nam nataĝacó laiepí, nache naloté' ra qaialecnauó nam na'aqtepí na femenistas nam academia taq nam paĝaguenaĝaquípi.

Nam sonaqta'a, uo'ó nam referentes ra ñesheguempí ra nataqaen ra rtauanaĝan: Simone de Beauvoir ŷen'ñé "El segundo sexo", Kate Millet iachalec som ensayo "Política sexual" taq iarauó som ralaĝae taq npe'en ra egó' "pa'at'teguet ialé" taq ye "qaipa'aĝatañé nam no'oĝoŷaĝac"; Jean Scolt ianaguí nam paĝaguenaĝac ra naiguí ye "cheqa'gué": ram qaia'ará nam qoianaguí "nam personal es politico" ram qaialecnaĝanauó nam alpi na pa'aŷavó pública, taq qalotá napí laiepí. Nachená nam cheqay'guí nam n'cuen'nataĝá ra rtauanaĝan ra no'onatac nam sonaqta'á taq na política ra uo'ó camaye taq ra ueto'ot- n'cuoĝoc taq ŷaĝasoĝoneguetpí, taq ra qoioqtec ra no'onaĝat nam nerec na tata'gué ŷaquia'ĝatec cam taŷa'gué nam na'aĝa'té.

Som uau'pí, nam paĝaguenaĝac nam cheqa'gué nache qanaso'lec nam constitución nam nataĝac qai'ŷot'tapegá, nam qanauaĝaŷaĝasheguem nam na'aqtepí cam etec, ualec taq qoianem na alpipí, (Bellucci, 1992). Nache, qanmitaeque ra qaŷa'anñé ra qaitaĝaŷapigui iatec nam etec taq ca naialec ra nachená na nŷot'ta'a nam no'oĝoŷaĝac, namno'oĝoŷaĝac ra nachená na lataĝac nam politico, n'uenaĝanaĝá, nam sonaqta'a taq nam nataĝac, nam ŷo'oqchigui nam nŷot'ta'apí na ca'ĝagenaĝacpí na'at'tañé cha'yé so

[11] So ua'auchiguiñe ola nam femenismo uichiguiña nam pa'atec siglo XIX taq so laiñe nache na'añaĝat ra iavaĝan so enecpi qoianauó onolec nam iallep'pi, ra ishet ra pa'avó ena'am na alpi na paĝaguenaĝac laŷamaqchiguiñe nam pa'asheguem, na qanaueguevó na lletaĝac, napi laiepi.

cheqa'gué taq nam qaiqolaĝachegué nam no'oĝoŷaĝac ye onataĝac, nam tenataĝanaĝaac na cheqa'sop taq yem "nacheyé yemayé" qaiqoñet'taguet nam no'oĝoŷaĝac ra qoianem ra ñeguiñé, lapá nam laiepí.

Nataqaen ra qoianaguí ra qaiauaĝañé ra maiche anacolá' taq ra anaiatetec nam no'oc nam alpipí: nam nŷot'ta'a ialeguet nam nmanaĝanaĝa taq ra nquiguec taq naqa'ñé nam enecpí nam no'oĝoŷaĝac taq nam qanquieĝateguecpi (Bellucci, 1992).

Som vi'ipí qoianec som ua'auchiguiñé noĝonec nam ŷamaĝataĝac nam pa'avec interncional: Naciones Unidas ŷa'aĝat 1979 som "Año Interncional de la Mujer" taq nasoĝovó so Convenio Interncional para Eliminar himmavec nam lataĝac na Discriminación contra la Mujer (CEDAW). Mashe veinte vi'ipí somayé, na Organización de Estados Americanos nasoĝovó ra qanaia'ñegué regional, na Convención Interamericana para prevenir, Sancionar y Erradicar nam Nquieĝá ra qaitaĝaneguet nam Alpípi (Convención de Belém do Pará) taq so 1985 ra qaioĝoren so IV Conferencia Mundial sobre la Mujer en Beijing, onolec som na'anñé qaicá ca cheqa'gué nam qammayaĝac internacional ra iauat'ton, ram cheta'agué, napí enecpí nam alpipí ra egó' enecpi nam sheĝauapí.

Nam etec ra naloté, nam qaio'ot namayé no'oc ra nacheyé ra etec taq cam naiguipí, nacheyem ra egó' pa'aŷavó ñe universitarios, nasheguem ca l'llapí qanayegelecpi ra onolec taq nacheyé ra n'cuen'nataĝá som "aló". Qalaĝayé nache etec, yem le'eraĝa qaiauat'ton "femenismo negro", qaipataĝalec qaicheĝalec nam nquiguecpí namayé qaivralec naguí taq ra qanaloqten namayepí qalca'ayepí uaqteguec na etecpí ra nachená, ram uetecgué' ra cheqavec, lataĝac, cam lañoqó', cam taŷa'gue ca lo'oĝoŷaĝac, taq cam laiepí ca etec, ra ndo'oguet nam nachalataĝac nam alpipí.

Etecŷá', cheĝeqo'ota cam nasataĝac nam movimiento hegemónico femenis-ta lapaĝaic, saishet ra nqonaĝatapeguet qalaĝayé himmata'a nam ntaĝaŷaĝac enauaque ra uaĝaŷa'pí ra naco'onae' nam naŷa'nec, ra ndoqtetec na himmata'a' taq saishet ra himmavec. Pa'aiguet nam femenismo lapaeĝac, iaconeguec qomé' ra hi'ŷó, uomñeguet nam femenismo negro, qaiamtec ye laiguiñé nam colonialidad (Jabardó Velasco, 2013).

Yem "femenismo de los márgenes" uo'ó so cheqaegué yem Estados Unidos taq iaconeguet nam laŷa'nec na alpipí afrodescendientes, qomle'ecpí, cheqavecpí taq nam laiepí qai'uat'ton ra saishet nachoĝotpí ra somayepi nquictavecpí namayé ra nlueguelecpí nam alpipí lapaĝaepí, coĝorá', heterosexuales, nalotecpí taq na universitarias. Laŷepí, ialeguevó ra egó' qalca'aiepi namyépí ra na ncuen'nataĝa napi lebianismo ialecapigué nam etec ra na'añaĝatpí qana'añaĝate'pí nam chaqnaĝaepí (Clarke, 1988).

Nam América del Sur, nam paĝaguenaĝac na cheqa'gué ncalaĝatrec nam lañoqtec qapio'olec ra uapiguí nam dictaduras cívico-militares raq qaipataĝalec nam lapá na países latinoamericanos qaioqteguetpi soua 1960, 1970 taq so 1980. Nache ñe'guelaĝauó nam democracia, qalca'ateuapí nam cheqa'gue, nyeloĝó/nquieĝa taq

nam saq'ena'api ra ie'eguenapec nam alpipí nache egó' ñesheguempi ra qaicone'uá ra nacha'ñepi, qaia'añaqchetpi nachenapi ra nquiguishguempi nam movimiento na alpipi ra nam neta'á.

Qailoqnaĝaná ra nachesopi nam organizacio, som vi'í 1981, so Primer Encuentro Femenista de America Latina y el Caribe nam Colombia ra ia'an nam cheĝo'chiguiña som togoshec lliquiaĝac na femenismo latinoamericanos taq ia'nñé nam lavoqté ra nauana'pí ra ñesheguempi ra qaio'otpi nam Argentina ye nacheye ye vi'í 1986 taq so 2020 nache laloqá' ye 35 vi'í nam togoshec.

Som ua'aupí vi'ípi, taq ra egó' qanqa'ñé nam ralaĝaecpi nam etecpi ra qanquieĝatec nam naŷa'nec taq nam mashe qaio'otpí, ra qai'ŷaĝaná "Qanapaĝaguená nam alpipí" qoienec qanaralaĝatpi na qoianaguí nache qaialecnauó nam nme'naĝanaĝac nŷot'ta'apí taq ra qaivita'guet na "qaiapo'uapí" ra qailotapeguet ra nachenapi femenistas. Nachera ra etec, som ua'aupi togoshecpi so 80 nache lpachegué nam paĝaguenaĝac ye ialep'pí, ram iavo'ó nam hil'lotaguí ra qanauaĝaŷaĝasheguem na le'enaĝat "mascuinidad hegemonica" [12].

Naguí, nam paĝaguenaĝac nam cheqa'gué som naponaĝac nache eta era jec ra qanaralaĝat'ta'guet nache etae ra coletaepi ra qaipet'tapiguí taq ra qanaralaĝat'taguetpi taq qanmitaeque ca lataĝac ra nam al'uá ra qaila'á.

Som laloqnaĝac lerecpi so Judith Butler, filósofa norteamericana ra ia'aĝatchiguiñé qalota ra ieguelaĝalec ra looraepi nam lerec, naigui ra egó ncolesop ra ñeguí ra nache etec qailaĝaguet. Somayé etegá ra nñiquipi himmavecpi na naloqnaĝanaĝat ra egó' na'anñé nam nŷot'ta'api femenismo nache etec ra ñeguiñé. Nache qaia'amnec ra nachesó ianaĝanaĝasheguem ra qai'ŷaĝaná "paĝaguenaĝac queer", onolec ca l'llá epistemológica ra qanauaĝaŷaĝasheguem nam ia'naĝataĝanaĝac nache qoainec ra qaiuatec taq qanquieĝatec nam noe'lec nquitaĝac nam cheqa'gué.

Ñem "laiñegueshec" namayé paĝaguenaĝacpi queer nquictavec som Butler nache qai'ŷaĝaná lañoĝoshec nam na'aqteguec nam cheqa'gué. Nam etec, ra nacheyé himma'aguet cheqa'gue nam aló yaq na ialé nache qaieguelaĝat'tec nache'etáe taq nalletañé nam na'aĝa'té nam qaio'ot ra ueto'otpi ca lapoqot taq uelec nam lo'ocpí taq nam lapio'ĝó nam sheĝauá. Ra añaĝac nam ncun'nataĝá nache na'anñé ra lataĝac l'llá' ra lapona'pí nam chaqa'gué ra egó sanatena' nam na'aqteguec qaieguelat'tañépi, qaicolec nam l'llapí nataĝac ra qoiañé nam nataĝac taq nam lo'oĝoŷaĝacpi nachená nam esá ra avit'taguet.

Etec so "Deshacer el género": "Som cheqa'gue ra egó' qoie'nec nam etec ra egó' nquiguec taq qoie'nae cam etecpi ra iallep'pi taq nam alpi'ŷaĝac, qalaĝayé

[12] Som etec Michael Kimmel, "nam naigui na qaipata'tañé ra laguecpi nache nam iallep'pi ueto'ot nam la'añaĝac, onolec nam sheĝaua ra uo'ot nam la'añaĝac taq onolec nam sheĝauá nam a'añaĝac. Shenaqta'a nam iallep'pi ra ueto'ot nam añaĝac, iapac ra iachalec, iaŷaten, na'amaqchen nam taia'gue ra nllañe. Nam maiche lom ra naiguipi na laguecpi ra mashe etec laguecpi nataqaen na nataĝac qoioqtec nam la'añaĝac nache nami allep'pi ueto'ot lapaĝalec nal'llá, qataq nam iallep'pi ueto'ot ra uetalec nam alpipi". Nam "Homofobia, ñe'gá, ncoĝó, ye'emaqtec taq na nataĝac iallep'pi" en Valdés taq Olavarria (Comp) 1997, pag. 51.

iaŷama'chiguiñe som aparato ra nache'etec ra so ntaĝaŷaĝac som nanet'tañé nache saq'enaepi. […] qalaq som shenaqtegá so cheqa'gué ra ncot'tec taq qaqilotaguipi nam cheqa'gié taq ra qaialecnáe nam cheqa'guepi, cam etec ca chqa'guepi taq ca nateteguet ca cheqa'gué sonaqta'a ra qolaĝagué ca cheĝo'ta'gué cha' ueto'ot ca lataĝac ra coletac ra cam taia'gué ra egó' binario lqopiché" (Butler, 2006).

Nam laguí, som lo'onatec nataqaen naiguí onaĝaec ra nquictavec na paĝaguenaĝac na trans ta na naguí qailalec na la'añaĝac ra nachesó ra qandotapeguet nam qalca'ataguipí na politica "aló" taq som "sheĝauá ra femenismo".

Qaimeten na la'ae'té ralaĝaeqá: na nache'ena'am ra cheqa'gué taq nŷot'ta'ae

Nam eta'api nachená na qailotaguí, ca ua'agué cam etec ca nme'naĝanaĝac taq seloqta'á sauoqo'o taq etec ca l'llapí. Ram shenaqtegá eta'api na ceqa'gue ra setaĝasoqtec na uo'ó ca lataĝad ra sema'naq na nate'a' enauaqué nam sheĝauapi ra nachaĝan ra ena'am nŷot'tapeguec ra cheqa'gué nache iaua'lec taq saŷashen cam etec nam sonaqta'a.

Nam na'aĝaŷaĝacpi, paĝaguenaĝac, na'aqteguec taq nataqaen ra shenaqtá sañashenaĝaguet taq qoianasheguem ra qaiaĝasonaguí cha'ye qananomteguet qaipotelec nam nataĝac ra, ena'am nagui selaqa'á nam saiaqa'gué, nache egó' qaicá ca luec, saq'ialeguet taq saq'ioqcha'ápi. Qaq cam etegá, nasaĝauec so saiatenaq ra senomaqteguet nam al'uá. nache etec nam na'aqteguec ra qaiauat'ton egó' "n'ŷen ena'am so alolé taq ca ueta'gué na l'laq himmavec no'on sheĝauá nache'etae ra uo'ó cam aló no'on", qaioĝoren ra nache etec onaĝaec nasat'tec nam sonaqta'a,cam ueto'ot ca quitaĝac ra io'ot ca qamchaq'cá naguí taq, cam etec, cam uet'ot cam añaĝac taq ca saishet.

Nam haluec nam cheqa'gué nachená qalca'ié ra qanaloqtenpi, egó iaue'e nam lae'té l'llá' ra naloqten ra egó' rconaĝanauó ra nacha'lecpi nam sonaqta'a, nam ne'eneguec taq nam na'aqteguecpí ra nacona'pí nam laiepí. Ra naguí na'a', yem qailotaguí ŷavo'ó nam onataĝanaĝacpi ra uo'ó cam qandotapeguet nam saq'ena'apí taq qanauaĝaŷaĝasheguem taq qaio'ot'tá nam na'aqtec ra qanasaĝauec nam lta'araec iamaĝataĝac ra saq'ena'a.

Am'meten nam netraé' nam sonaqta'á ue'éy nam lae'té l'llá ra iauaqta'a:

- Iauat'ton nam uaq'ta'a ra añaĝaec ra enauaque na cheqa'gueló.
- Qanaloqten ra cam etec ra naco'nae cam etec so ua'autá togoshec taq ra masheye nam sheĝauapí.
- Qaimeten ra cam etec ca ndo'guet taq ra masheye ra qalapaĝaguet nam sonaqta'a taq ra nate'na'pí nam masheyé ueta'guetpi nam sonaqta'a ra qalca'aŷé, cam lauó', nañoĝoc, cam taŷa'gue nam lo'oĝoŷaĝac, cam ia'amaqten, lataĝac nam cheqa'gué, cam l'llapi.

Nam laiepi nam cheqa'gue naloqnec ra iataqtégue ra, togoshecpi, nam alpipí taq nam LGBTI+ ra ueto'otna quitaĝac nŷot'ta'a ra hin'noĝone'uá na paĝaguenaĝac, na justicia, nam chalataĝac, na lecnaĝac nam política, taq onataec taq nam laiepí enecpi yo'oqchiguipi. Qalaq nagui, nam enecpi taq nam nanet'tañepi nerecpi nachat'tañepi, taq cam etec na net'a napí natae'napi, laiepi sonaqta'a ra nachenapi ueta'a, nam lañoĝocpi na ueteot ialega'pi nam laiepi cam etec, napi quitaĝanaĝacpi ra nquiguecpi ra hejecpi ra nŷot'ta'api nam neta'aguetpi lallep'pí.

Uo'ó cam auaqcheguí ra nataqaen ca ara'aqtec...

"Nam alpipí saisheteguet ra qaachalec"

"Am ma ra ammatapaec"

"Cam ua'gué uo'ó nam alpipí, uo'ó nam loquiaĝac. Napí iamataĝañé nam loĝoiqui"

"Choĝorá', ramayé ra no'ona'guet na ñaqpiolecpi nam na'aĝa'té"

"Nam iallep'pí nataqaen hiv'ven nam lvenaĝanaĝapi"

"Ramayé ro'onataĝan enauac nam na'aĝa'té taq ñemayé no'onaguet ye lmá'"

"¿Cam etec ca aro'onataĝanaĝac ra uo'ó nam armayaĝac nam aya'alaqpí?

"Qaicá cam rpe'etegá esá ram etec"

"Somaye saishet ra naiamaĝat, saishet ra ño'oĝon"

Nam nerec mashe ye, na qaieguelaĝat'tecpi, na "etec'ŷa' ndouec" na'aĝasotec nam na'aqtecpi taq na maĝasonaĝacpi. chegueĝo'tec lataĝac ra qaila'á taq qoietegá nam sheĝauapí. Namayé saqno'onañé ndotec nam na'aqtecpi taq na taĝaŷaĝacpi nache eta'aepí, ramn taigui nam ueta'a nam onataĝac, nauo'pí, nataĝacpí, paĝaguenaĝaquipi. Nam qomelé nacta, uo'ó nam iapac ra ia'añaĝa'ñé nam ncuen'nataĝá taq cam taia'gué.

Nam enecpi ra ena'api

Semitaqaique nauá qanapaĝaguenaĝac ra ena'amtae nam cheqa'gue ra nache etec ra qoiaqchet ra qaŷaŷateteguet ra lta'araec taq nŷot'ta'a nam sonaqta'a, nam ntaĝaŷaĝacó taq nam nvenaĝanaĝapí. Seconaĝaguetpi, qaialoqnaĝanápi, na naleĝaqui nam alpipí taq nam LGBTI+ nam ua'ague na politico. ¿Nache eta era nalletpí? ¿Cam etec ra pa'at'tá na qaivota'a nam nvillaĝac napi alpipi taq nam LGBTI+ nam nquictauec politico nam sonaqta'a? ¿Catá nam alpipi ra uo'ó nam qaiasaĝalec Sa'la'aĝac auavat'ton?

Nam l'lla lataĝc ra qaio'ot nam política, ra ro'onataĝan, ra qanquieĝatec nam naia'nec taq qalotá nam qaialoqnaĝaná, ueta'á na'añaĝatec qaipot'tac nam nme'naĝanaĝac nam iallep'pí. Nam na'aĝa'té, taq achec nam nloquiaĝac na movimientos taq ra himma'a nam femenistas, nache uo'ó nam ralaĝacpi. Dora Barrancos, socióloga taq nmitaĝanaĝae, iasaĝañá yem Enec nam cupo Femenino (sancionada en 1991) egó' ena'am so na'aqtecpi na qanauaĝaŷaĝasheguem nam enecpi na políticos nam alpipi:

> "Nam qaiaqtapeguetpi ndotecpi naigui, nam laiepi qamachaqcá, nam ñe'eguelaĝasoĝoc nam feminista ra egó ralaĝaecta'aguet yo'oqchegue ra nam naigui taq, nam laiepi enauac, nam nanet'tañé achec ra qoietagá ra lapaĝavó ra egó' na Tercera Ola-movimiento ra ivitchiguiñé nam qanaralaĝat'ta'guet nam femenismo som vi'ípi 1960. Nam nŷot'ta'a naloguiñepí nam lo'oĝoŷaĝac nache qaimeten onolec ra egó' qaipeta'a nam chaqnaĝaec, qalaq ena'am ra na'aqtecpí qopalavó nam lataĝac nam qaitatalecpí ra nache ishet ra qanoqchenaĝat pae'guet ñe Estado nam Enec. Nache nam organizaciones halom na alpipí ra ianec smomaye ra iapolecpi so nataĝatañá som nquieĝa nam lma'te, ioĝogué ndoŷa' nam militante nam partidos políticos ra egó'lapaĝaguiñépi ra naralaĝat'ta'guet nam etepeguecpí na la'ashaĝac la'añaĝac lquicte'uá ram qai'uat'ton nacheyé, enec ra qanqa'ñé nam qaisaĝalec partidario taq nam ua'guepí nam nataĝala' nam so'ona'qá' parlamentarios. Qanaro'uopi nŷot'ta'a nam proyectos nam qaiectegá nam "himavec" alpi'ŷaĝac nam enauaque nam Cámaras, so 1991, qallaĝá coletac cam taŷa'gué, som qaŷa'anñé so enec qalaq qanaralaĝat ra masheyé nam nalotá' nam naloqnec quete'guepí naloguiñé nam pa'agiñé nam qapio'lec na 30% talec nam alpipí, ñichiguiñá nam lmá'pí qai'uat'ta'a, nache cam nquitaĝac ra ishet ra iegue'laĝasheguem. Na Argentina qaia'an so ua'auchiguiñé país ra qaia'anñé na poctá ram ialegue'uá nam femenina".
>
> Dora Barrancos (2012)

Nam laiepi na cheqa'gué taq na nŷot'ta'a nam nqaecó

Nam naiguipi taq ncuen'nataĝapí qaiacheteot na cheqa'gué taq na nŷot'ta'a nacona'pí ra napaĝaguenpí, ra nam esá taq na movimientos ra rtaqapí quegué nam nqaecpí taq na laiepí pa'avó ra nŷot'ta'aguet ra etec. Namayé etec nam ntaĝaŷaĝac qaŷaŷaĝamaĝachiguiñé nam etec na ntaĝaŷaĝac ra qanoctaŷapiguí, nam ua'aguepí ra nveguec taq ra rtaĝaŷapega'pí nache qaia'añaqchet nam qaoietapeguec nam sonaqta'a taq na políticas. Nam qoioqtegué nam cheqa'gué na lo'onatec taq nluectac, nam naponaĝac ra qaoio'ot himmavec nam nvi'ípi ra qaioqtec nam país, ñampí marcha del Orgullo, (Nam ñiquiaĝac ño'oĝonaĝac", nam saq'yeemaqtá "Saishet ra qaicá n'ŷápí" taq na Campaña Nacional por nam Enecpi ra ana'aĝasoĝoñé anqaitaualec, Esá taq Saishet ra qaisheten cam onolecta'a nache ena'am ne'ná.

.

Laiepi na cheqa'gué taq nŷot'ta'a na enecpiolecpi

Yem Enec Micaela N° 27.499 na'anñé na qanapaĝaguená qaimaĝalec na cheqa'gué taq na nquieĝa ra egó nachená na cheqa'gué ra himmavec nam sheĝauapí ra nalemaqté' nam etec na publica, napí añaĝacpí poderes Ejecutivo, Legislativo ta Judicial de la nación, himmavec nam laiepi taq nam qoioqcheguemec. Nache qaia'anñé som nalota'piolec na Senado de la Nación ra nquetapegue'uá ra ianem napi namaĝashec ñe Estado no'oĝonaĝatpí talec ra napaĝa'lec taq ndenauo ra nache'eta' ra iapac ua'autec ra uo'o nam nquieĝa nache nam qoietapeuec na cheqa'gué. Nataqaen, ra egó' nquitaĝac ra qaio'ottá na lañaĝashe nache qaimeten taq qoiaqnec nam paĝaguenaĝacpi, nam tata'gué nam políticas ñem Estado nache nam laiepi na cheqa'gue taq na nŷot'ta'a, taq nam cheqa'gué nache egó' qalcaŷé nache himmavec naloguiñé nam lleguec ñe Estado. Ñe Ministerio de la Mujeres, Géneros y Diversidad de la Nación nache na acó' ra ialaĝalec nam Enec Micaela.

Ñe Ley de Educación Sexual Integral (ESI) na'anñé na enec ra qaiconeguet na paĝaguenaĝac nam lo'oĝoŷaĝac ialecta'guet napi netañapi nam paĝaguenaĝaqui nam himmavec, na lañoĝoc na estatal taq nam privada ra enauacpí nam jurisdicciones nam sonaqta'a país. Nam qai'uateca'a naiepí ialecta'apí ra nacheyé nam qanquiĝat'tavec na uetañeguet taq na qaio'ot'tac ra qailecná' ra cinco nam lca'a na onatec: qairennam no'oc taq na chalataĝac; qaioĝoren na taia'gué qanayegué nam enecpí, qai'uateca'a nam nŷot'ta'a taq qaiauat'ton nam laiepí nam cheqa'gue.

Namayepi taqaen ialeguevó na mashe qaia'ĝattec nam nataĝac taq ra cheqa'gué, Ronaĝac eta'a, taq ca l'llapí ena'am na Ley de Paridad de Género en Ámbitos de Representación Política taq nam qalotapi na laiepí.

Nam laiepi na nŷot’ta’a

Etec ra ena’am ra at’taqá nam laiepí na cheqa’gué taq seia’naq ra nacheye no’on ra savoqo’ó nam qarae’te l’lla nache seme’naq nam sonaqta’a esá taq ñaloqtenaq na nacota’a na sonaqta’a ra quetá na saq’ena’a taq na qoioqcheguemec lapaqteñé qaisachegue nam qai’ŷotaegá lo’oĝoŷaĝac-cheqa’gue nam enauaque nam sheĝauapí, natqaen ñallaqtañé nam shenaqta ra qailotaguí enauaqé taq qoiaqnecpi: nam laiepi na nŷot’ta’a.

Enauaque na qaioĝoretec nachená qaia’añaqchet na naloqnec ra qaie’enaĝat, qan’ualaĝaené’ taq qanaloqten na políticas. Ñem Esatado qoienec ra qaiamaĝalec, nache egó’ qoianem ra npoĝoené’ nam etapeguec iaconeguet taq na na’at’tañé na sonaqta’a, nache qaia’an qaimitaeque ca lataĝac ndotec taq ca taia’aguet nam qai’uenpí, nquieĝa saq’ena’a taq ra qanquiá nachattañe taq nam togoshec na qaŷaĝasotepeguet LGBTI+ (MMGyD, 2020)[13].

Cam etec taq ua’gué ra selaqa’a nam esá sonaqta’a saishet qapio’lec namayé. Nache’etáe ra selaqlec naloguiñé na naota’ae ra nachená ra saqaia’á, shenaqtá ra ñaloqtec nam sonaqta’a. Etec so Donna Haraway: Napi: loquiaĝac ueto’ot ra nache esá ra qanasheteguet nam na’aqtaĝanaĝac ra naconápí nam al’uá ra egó’ ualec ra ena’am ra al’la’á (Haraway, 1991).

Eyé nache ca ua’gué ra so’otaq ñachataĝañé ra s’araĝañé na onataĝanaĝac rae tae taq snmé’ ra qaayeguelec na saq’ena’apí, qaipa’aĝanauecpí, qanquiá taq nquieĝatpí nache na qailalecpi egó’ chetalecpí namayepí LGBTI+.

Nam qaiamaĝale ndo’oguet cam ua’gué ra qaimeten nam al’uá, cam etec, qaialecnauó namayé ñeguec taq nam lataĝac taiavec, na laielpí na nŷot’ta’a.

Blas Radi (2019), so rtaqá nache so chegueqchoguiñapí trans (ra ialeguet nam lataĝac ra nquiĝtec na laia’nec nam femenismos) iaravó na lapaqtapiguiñé ra nquieĝatec na laia’nec “namayé”, ra etec, qaiavo’ó na taĝaŷaĝac nam sheĝauapí trans, nam laia’nec iauacheguí taq ia’uaĝañé, nache nam laia’nec na’at’tañé taqtá ŷaŷatenpí: “Ra iaconá nam la’aqtaqa ra laié nam sheĝauapi trans nachená napi laloqnecpi nam paĝaguenaĝaecpi trans”.

Nauat’tolá’ nam laiepi ra nŷot’ta’a nache himmevó nam lavieĝasheté togoshapec nache qaitoĝó ra egó’ qalotapí na nqalaĝá taq ra ñe’eguelá nam qanayelecpí nam ŷa’nec ra qalotápí, sa’laĝaec na sheĝauapí.

Nam sheĝauapí travestis trans nacha’lec, togoshapelec, namayé lapotegá nam sonaqta’a ra chetalecpí.

Nam qanauaĝaŷaĝatesheguem na’aqteguec taia’gué ra qanyeguelec himmavec travesti trans nam sonaqta’a nache ra qanaloteguenepec cheta’gué taq nasheguem, ua’auñé,

[13] Ministerio de las Mujeres, Géneros y Diversidad de la Nación, Plan Nacional de Acción contra las Violencias por Motivos de Género 2020-2022. Págs. 37-38.

nam nerecpí qaiasaĝasheguem qanaloqtiguiñé nam organizaciones na sonaqta'a, nache napi qaŷaŷaĝaná ua'auchiguiñé. "Som Na'anñé ne'enaĝat qorom" (Coordinadorxs Lohana Berkins taq Josefina Fernandez; Ediciones Madres de Plaza de Mayo; 2006) taq "Cumbia,nŷomaĝac ta nenaĝac" (Lohana Berkins; Ediciones Madres de Plaza de Mayo; 2007).

Nam laŷé, nam nataĝanaĝac so qaio'ot nam municipio ñe Matanza (provinvia de Buenos Aires) so vi'í 2012 som ueta'a ñe INDEC taq ñe INADI nache loĝonec, namayepí laiepí nanet'tañepí, ra egó' salamae qalaq laiñeguisec nam neta'a travesti trans ra ueto'ot nacheyé ye pa'asheguem nam napaĝaguenaĝac primario, ndotec ye 20% himmat ye nivel secundario, nam himmavecpí egó' 7% ra ŷasateguet ra io'ot na nivel formativo superior taq ye 2% iasat ra etegá himmatec ye napaĝagueneguec univesitarios.

Nataqaen nanet'tañe ra naiet'ta ye 20% ra saishet ra uo'ó cam io'ot'tac ra qaisheten, nache nam laloqnec saĝanaqcá ro'onataĝatec qalaĝayé rsotauec. Qalaŷé laie, ye 80% nam sheĝauapí travestis trans qaicá ca napaĝat'talec nam nachalataĝac taq, ra laloqnec himmavec nam ndotapeguet, na qanquitegá na chalataĝac ye 35 vi'í, ramayé laiñegueshec nam sonaqta'a uasheguemec enauac 71 taq na 79 vi'ípí na nachalataĝac.

Nache io'oqt'ta´, nache, nam himmavec na traveesti trans qailotapigué taq choĝorá' qaicá na enec nam sheĝao' yo'oqcheguí (ena'am na chalataĝac, paĝaguenaĝac, onataĝanaĝac, cam nma'té) nam laguelec na cheqa'guepí no'onec, nam ua'agué qalaqaec ra qaieguetec nam ueta'api nache saishet ra onaĝaec ra uo'opi.

Na no'oneguec na laiepi nam cheqa'gué taq na nŷot'ta'a ena'am ye qailotagui iaĝasolec nampi políticas públicas. Qaimaĝalec nam Estado

Na qaialecnaĝanauá' nam laiepi nam cheqa'gue taq nam nŷot'ta'a nachená na qalapaĝñé na gobierno ra qaia'auaĝañé ra egó' nacheyé ra etec nam io'ot taq napi políticas públicas nache qailaequé na ra eta'apí ra nacheetc taq na enec ra himmata'a himmavec. Nache etec na ñlataĝac ra qoian nam qaytauanec ñem Estado namayé alpipi taq na LGBTI+ taq na qanauaĝaŷaĝasheguem nam sonaqta'a ra nache etec taq ialegue'uá, cam ua'gué ca lmá' ra ishet maische nquiguec himmavec nam taŷa'gué lapaĝañé nam nachalataĝac nache rsovec.

Na República Argentina ueto'ot na qoioqtec llleguec nam yo'oqchegue n'uat'toĝonaĝac nam enecpí ra na alpipi taq na LGBTI+ taq na ua'va'gué ra nachená na institucionalidad nam cheqa'gue nam sonaqta'a país. Nam Legislacion noĝonec nam pa'atec vi'ipí, n'naectegué' qaia'an ra ñeguec ra qanayeguelec nam ncuen'nataĝa na politica nache liepi nam Poder Ejecutivo nam himmavec na pa'atasheguem, egó' iachañá ñem Estado argentino ra nachená uichiguiñá na nataĝalá' nache qanquieĝatecpí enauac nam ueta'a ra nacota'apí ra nacheyé qaio'ot'tec cheqa'gué taq nŷot'ta'a.

So 10 de diciembre de 2019, qaiavo'ó so ua'auñé Ministerio de la Mujeres, Géneros y Diversidad na cheqa'gue togoshec nam República Argentina iasaĝalec ra maiche io'ot poitica ra qanochenaĝasheguem napi políticas na cheqa'gué. Som ua'ava'gué ra qaiavo'ó ñe Gabinete de Transversalidad de las Políticas de Género nache nalotá' napi onolecta na nqui'í ra nalo'ot na naloqnec ra qoianasheguem qaialecnavo taq ra qaia'añaqchet na Institucionalidad lta'araec, qaramtá taq ia'aĝasoĝolec nam ntavanaĝanaĝac nam enecpí ra himmavecpí.

Qaialecnavó nam maleté nerec na cheqa'gué taq na nŷot'ta'a nam gobierno nache ialeguet napi qaiavo'ó na onolec organismo ŷaŷatenpí, ena'am na onolec ministerio. Napi políticas públicas hishet ra nacheyé, egó' etec, qaimañá ra qanachen'nec na área de gobierno, taq qaialecna'api, ncuen'nataĝa ra nacheyé ia'aĝasoĝolec, nache qailotaguí ra qaiaqnec ye "ADN" napi instituciones taq qoiec'cheguí ta himmavec ra rtauanaĝan na estatales ra io'otpi na qailotaguí cheqa'gué taq nŷot'ta'a.

Nam esá qoiecnapec qanauaĝaŷaĝasheguem nam sonaqta'a taq nam nataĝac taia'gué ra maŷó na uetasheguem eta'apí taq na justicia nache nashe'lae naco'nae na laia'nec ñe Estado ra ialecnauó nam lataĝac ñe organización ra laié na cheqa'gue taq nŷot'ta'ae. Nam naigui nanenñé na lueguelec na lme'naĝanaĝac ia'aĝasoĝonec na namayé qailotagui, ra etec, qailecnavó nam eteam nam política pública taq na onoleta'a ialeguevó na estatal nache qanaloqten ra iachavec na ueto'ot napi lsataĝac ra qano'chenará cam iauat'tavec ra saq'ena'a yem napi cheqa'guepí.

Himmavec nam nqaec ra qaiaĝasoĝolec taq taia’gué na nquiguisheguem na nataĝac ñe Estado ra naguí sonaqta’a qolaqtalegué’, taq nam movimientos femenistas taq na nŷot’ta’a qaŷaŷaten ra qaianñé taq qan’llañé na nanet’tañé maleté pública, nache egó’ qaieguen ra ishet jecpí ra eta’apí taq nam enecpi ualec na io’oqchegui nanet’talec taq qaramchegui qanauaĝaŷaĝasheguem na Argentina ra shenaqtá, erapí naĝa ra shenaqtapeguec nam sheĝauapi ueto’otpi na ena’ampi quitaĝacpi taq nameta’api enecpi.

Pa'atec na'aqtec

Qolaqte'gue' nam saqaloc qalaq qaramtá so qarquevoĝoc nache so ua'auchiguiñé lleguec ra colesop na mashe nerecpí qalaq na cheqa'gué taq nam naiguipi pa'achiguiñe. Ra locaec nam nerecpi uetalec qalaĝayé shenaqta ra analoqten ra etec himmavec nam onataĝanaĝat qaiven ra ishet qaiasaq nam nqui'ic ra uo'ó ca onole ra "esapí" nam sonaqta'a taq nataĝacpi raa egó' qomi' ŷapaĝaguenpi nam saqta'ague ra seme'naq nam al'uá taq ra, saqal'she'gue so qalota samaye, nache qaia'ará ena'am ra onolec ra ishet.

Anŷotec, analaĝa'ñé na mashe netasheguem taq anasoĝolá' cam lleguec na laiepi ra nacota'api nache etec'ŷae nam ñe'eguetec ra ndotec ra nacheye ra qaishetamá ra s'ota' nam qarnataĝanaĝac. Nam no'onatec nerec uetalec nam pa'atec ra qaŷogichigui som n'nataĝanaĝac taq qaiŷaĝanegue himmavec ra qanmitaeque na ralaĝaecpi lataĝac ra qaila'a nam al'uá, nam laiepi na'aetepi, qoienec som locaec nerecpi, onolec ra qaishetá ra qailotagui nam l'láq ra egó' ueta'gue qoiot'ta'che nam qalota ra qaieguelaĝalaec qoioĝo'ñé ra hive'lec nam onolec taq iasoĝoĝat nam laiepi taq ra onolec ra etec ra ua'auta'gué ra sonaqta'a país ra nachená esá nache ianagui nam etec.

Ra qaitaĝaŷaĝan nam nerecpi nache, uetalec himmavec, na maĝasoĝoic ra ialectauó: cha'ye ñe Estado ueto'ot na lamaĝasonaĝac taq ia'amaqchet na enecpi na hmmavecpi ra nacheyé ra esá ianasheguem nam hivetaeque na chalataĝac nam Argentina ram eta'apí hivetaeque nam lasataĝac nam himmavecpi.

Nam qaichoĝota'gue

Asociación de Mujeres Jueces de Argentina (2006). Manual del Taller "Derechos de la mujer, hacia un cambio de paradigma", Buenos Aires.

Barrancos, Dora (2004). Sexto Desayuno: Identidad e Identidades. Buenos Aires, Instituto Hannah Arendt.

Barrancos, Dora (2012). "Reflexiones sobre la saga de los derechos políticos femeninos", en: Estudios Sociales, revista universitaria semestral, año XXII, Nº 43, Santa Fe, Argentina, Universidad Nacional del Litoral, segundo semestre.

Beauvoir, Simone de (2011). El segundo sexo. Buenos Aires, Editorial Debolsillo.

Berkins, Lohana (2003). "Un itinerario político del travestismo". En Diana Maffía (compiladora). Sexualidades migrantes. Género y transgé- nero. Buenos Aires: Scarlett Press.

Bellucci, Mabel (1992). "De los estudios de la mujer a los estudios de género. Han recorrido un largo camino...", en Fernández A. (Comp.), Las mujeres en la imaginación colectiva, Barcelona, Paidós.

Berkins, Lohana - Fernández, Josefina (coords.) (2005). La gesta del nombre propio. Informe sobre la situación de la comunidad travesti en la Argentina. Buenos Aires, Ed. Madres de Plaza de Mayo.

Berkins, Lohana (comp.) (2007). Cumbia, copeteo y lágrimas. Informe nacional sobre la situación de las travestis, transexuales y transgéneros. Buenos Aires, ALITT.

Bistagnino, Paula (12/01/2018) Camila Sosa Villada: "Ser trans ya es de por sí una forma de militancia". Agencia Presentes.

Bosch, Esperanza - Ferrer, Victoria A. y Gili, Margarita (1999). Historia de la misoginia. Barcelona, Anthropos.

Butler, Judith (2006). Deshacer el género. Buenos Aires, Paidós.

Butler, Judith (2018). El género en disputa. Buenos Aires, Paidós.

Cabral, Mauro (2009). "Interdicciones. Escrituras de la intersexualidad en castellano". Disponible en: http://www.mulabilatino.org/Interdicciones2.pdf

Cabral, Mauro - Maffía, Diana (2009). "Los sexos ¿son o se hacen?" en Maffía, Diana (comp.). Sexualidades migrantes. Género y transgénero. Buenos Aires: Librería de las mujeres. Disponible en: https://programaddssrr.files.wordpress.com/2013/05/los-sexos-son-o-se-hacen.pdf

Clarke, Cheryl (1988). “El lesbianismo: un acto de resistencia”, en Moraga y Castillo (ed.). Esta puente, mi espalda. Voces de mujeres tercermundistas en los Estados Unidos. San Francisco:ISM Press.

Principios de Yogyakarta (2007). Principios sobre la aplicación de la legislación internacional de derechos humanos en relación con la orientación sexual y la identidad de género. Disponible en:http://yogyakartaprinciples.org/principles-sp/about/

De Pizan, Christine (2001). La ciudad de las damas. Madrid, Ediciones Siruela.

Dirección General de Cultura y Educación. Curso Equidad de Género y Escuelas Democratizadoras. Gobierno de la provincia de Buenos Aires.

Fabbri, Luciano (2013). Primera parte: Opresión de Género y Hegemonía Patriarcal "Apuntes sobre el feminismo y construcción de poder popular". Argentina, Puño y Letra Editorialismo de Base. Disponible en: https://nucleodegenerounr.files.wordpress.com/2013/03/luciano-fabbri-apuntes-sobre-feminismos-y-construccic3b3n-de-poder-popular.pdf

Faur, Eleonor (2008). Desafíos para la igualdad de género en la Argentina. Buenos Aires, Programa Naciones Unidas para el Desarrollo - PNUD.

Federman, Natalia [et.al.] (2014) Construyendo instituciones sensibles al género: fuerzas policiales y de seguridad. Ciudad Autónoma de Buenos Aires, Ministerio de Seguridad de la Nación.

Fraser, Nancy (2011). Dilemas de Justicia en el Siglo XXI. Género y globalización. Palma de Mallorca, Universitat de les Illes Balears.

Haraway, Donna (1991). Ciencia, cyborgs y mujeres. La reinvención de la naturaleza. Madrid, Cátedra, Universitat de Valencia e Instituto de la Mujer.

ILANUD (2002). Programa Regional de Capacitación contra la Violencia Doméstica. Violencia de género, derechos humanos e intervención policial. San José, Costa Rica. Oficina del Alto Comisionado de Derechos Humanos para las Naciones Unidas 2002.

INDEC, INADI (2012). “Primera Encuesta sobre Población Trans 2012: Travestis, Transexuales, Transgénero y Hombres Trans. Informe Técnico de la Prueba Piloto”, Municipio de la Matanza. Septiembre 2012.

INDEC (2020). Dossier estadístico en conmemoración del 109° Día Internacional de la Mujer.

Instituto Nacional de las Mujeres (2019). Primeros pasos. Inclusión del enfoque de género en educación inicial. Ministerio de Desarrollo Social. Uruguay.

Jelin, Elizabeth (2010). Pan y afectos. La transformación de las familias. Versión revisada y aumentada. Buenos Aires, Fondo de Cultura Económica.

Kimmel, Michael (1997). “Homofobia, temor, vergüenza y silencio en la identidad masculina” en Valdes y Olavarria (Comp), Masculinidades. Poder y Crisis, ISIS Internacional, Edición de Mujeres N 24, FLACSO-Chile.

Lucio, Mayra (03/05/2018). “Diana Sacayán, una vida enfrentando al odio”. Que viva la matria.

Máscolo, Tomás (05/02/2018). “Yo soy Lohana Berkins, travesti”: a dos años de la muerte de una mariposa. La Izquierda Diario.

Millet, Kate (1970). Política sexual. España, Ediciones Cátedra.

Ministerio de Economía (2020a). Las brechas de género en la Argentina Estado de situación y desafíos. Disponible en: https://www.argentina.gob.ar/sites/default/files/las_brechas_de_genero_en_la_argentina_0.pdf

Ministerio de Economía (2020b). Los cuidados, un sector económico estratégico. Medición del aporte del Trabajo doméstico y de cuidados no remunerado al Producto Interno Bruto. Disponible en: https://www.argentina.gob.ar/sites/default/files/los_cuidados_-_un_sector_economico_estrategico_0.pdf

Ministerio de las Mujeres, Géneros y Diversidad de la Nación (2020). Plan Nacional de Acción contra las Violencias por Motivos de Género 2020-2022. Disponible en: https://www.argentina.gob.ar/generos/plan_nacional_de_accion_contra_las_violencias_por_motivos_de_genero

Ministerio del Interior (2020). Observatorio Político Electoral. Participación política de las mujeres. Disponible en: https://www.argentina.gob.ar/interior/observatorioelectoral/analisis/mujeres

Ngozi Adichie, Chimamanda (2014). Todos deberíamos ser feministas. Barcelona, Literatura Random House.

ONU (1995). Informe de la Cuarta Conferencia Mundial sobre la Mujer. Disponible en: https://www.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/sections/csw/bpa_s_final_web.pdf?la=es&vs=755

Pecoraro, Gustavo; Ferraro, Maximiliano (2016). Acá estamos: Carlos Jáuregui, sexualidad y política en la Argentina. Buenos Aires, Legislatura de la Ciudad Autónoma de Buenos Aires.

Preciado, Paul (2019). Un departamento en Urano. España, editorial Anagrama.

Radi, Blas (2019). “Políticas del conocimiento: hacia una epistemología trans*”. En López, Mariano: Los mil pequeños sexos. Intervenciones críticas sobre políticas de género y sexualidades. Sáenz Peña (Argentina): EDUNTREF.

Revista Nuestra Causa, Nº 2, 10 de junio de 1919, págs. 28-30; en Edit Rosalía Gallo, Nuestra Causa, Revista mensual feminista 1919-1921, Buenos Aires, Instituto de Investigaciones Históricas Cruz del Sur, 2004.

Luna, Hugo (01/06/2016) Susy Shock: "Hay toda una generación que está poniendo su propia voz". Riberas. Disponible en: https://riberas.uner.edu.ar/susy-shock-hay-toda-una-generacion-que-esta-poniendo-su-propia-voz/

Rubin, Gayle (1975). "The traffic in women: notes on the political economy of sex" en: Rayna R. Reiter (ed.). Toward an anthropology of women. Nueva York: Monthly Review Press.

Scott, Joan (2002). El género: una categoría útil para el análisis. *Op. Cit*. Revista Del Centro De Investigaciones Históricas, (14), 9-45. Disponible en: https://revistas.upr.edu/index.php/opcit/article/view/16994

Solnit, Rebecca (2015). Los hombres me explican cosas. España, Editorial Capitán Swing.

Subsecretaría de Género y Diversidad Sexual de la provincia de Buenos Aires (2019). Perspectiva de género y diversidad sexual en educación y derechos humanos. La Plata. Secretaría de Derechos Humanos de la provincia de Buenos Aires.

Susy Shock (2011). "Yo, monstruo mío". Poemario Trans Pirado. Buenos Aires, Ediciones Nuevos Tiempos.

TÉLAM (19/08/2020). El orgullo por la diversidad sexual como respuesta política, uno de los legados de Carlos Jáuregui.

Wollstonecraft, Mary (2005). Vindicación de los derechos de la mujer. España, Editorial ISTMO.

Woolf, Virginia (2019). Un cuarto propio. Buenos Aires, Editorial Booket.

Traducción realizada por el Centro Universitario de Idiomas de la FAUBA.

Lo'onatac na na'aqteguec na Centro Universitario de idiomas cheqa'ua ñe FAUBA.

Edit. mingeneros

COLECCIÓN XYZ

editorial@mingeneros.gob.ar

Direcciones

Balcarce 186, 6° piso,
C1064AAD

Av. Paseo Colón 275, 5º piso
(mesa de entrada),
C1063ACC

Entre Ríos 181, 9° piso,
C1079ABB.

Cochabamba 54,
C1064ACA.

Teléfono

+54 943429010 / 7079
(Recepción Paseo Colón)

MinGenerosAR

primero la gente

Ministerio de las Mujeres, Géneros y Diversidad
Argentina

ISBN 978-987-47999-2-0
9 789874 799920